

*27. 'Ofisi 'o e Komisiona ki he fakafepaki'i 'o e
ta'efaitotonu*

Palani Ngaue & Patiseti

2025/26 – 2026/27

Tepile 'o e Kanotohi

Lisi 'o e ngaahi lea fakanounou	2
Talamu'aki	3
Lea Talateu 'a e Talekita Pule	5
1. To'oto'o konga lalahi 'o e lipooti	7
1.1. Mafai	7
1.2. Ngaahi Kupu fekau'aki	13
1.3. Mape 'o e Ngaahi Ola	15
1.4. Palani Fakalakalaka fakafonua 'a Tonga (TSDF)/Ngaahi Taumu'a Fakalakalaka 'oku tu'uloa (SDGs)/Palani Fakalakalaka Fakafeitu'u	19
1.4.1. Ngaahi Uesia mo e ngaahi ola 'o e Palani Fakalakalaka 'a Tonga (TSDF) mo e ngaahi taumu'a fakalakalaka 'oku tu'uloa (SDGs) poupu'i 'ehe ngaahi potungaue	21
1.1.1. Ngaahi ngaue fakamu'omu'a 'a e Pule'anga (GPA), Palani fakasekitoa, fakalakalaka fakafeitu'u & tukui kolo.....	24
1.1.2. Ngaahi palani fakasekitoa, fakalakalaka fakafeitu'u & tukui kolo.....	26
2. Kongokonga lalahi 'a e ngaue fakahoko 'ehe 'ofisi 'o e ACC.....	28
2.1. Ola e ACC 'o vahevahe ki he ngaahi polokalama mo e polokalama si'i	28
2.2. Fa'unga Fakangaue 'o e ACC.....	30
2.3. Palani fakalelei ngaue lalahi 'a e 'ofisi 'o e ACC	Error! Bookmark not defined.
3. Patiseti mo e kau ngaue 'a e 'ofisi 'o e ACC.....	32
4. Polokalama mo e Va'a Ngaue 'a e Potungaue.....	34
4.1. Tataki mo e Tokangaekina 'o e Fakahoko Fatongia	34
4.2. Ngaahi Ngāue 'oku' ne Tali ha Ngaahi Me'a kuo Hoko & Ngaahi Kupu ke Poupu.....	35
5. Fakamatala Fakalahi	
5.1. Fakamatala Fakalahi 1: Fakaikiiki ngaahi kupu fekau'aki	37
5.2. Fakamatala Fakalahi 2: Taumu'a, Va'a 'o e Potungaue ki he MDA	39
5.3. Fakamatala Fakalahi 3: Fakaikiiki 'o e Fa'unga Pule Fakangaue	41

Lisi ‘o e ngaahi lea nounou

ACC	Komisiona ki hono fakafepaki’i ‘o e ta’efaitotonu (Anti-Corruption Commissioner)
CP&B	Palani Ngaue mo e Patiseti (Corporate Plan and Budget)
FY	Ta’u Fakapa’anga (Fiscal Year)
KPI	Me’afua ‘o e faifatongia (Key Performance Indicator)
MDA	Ngaahi Potungaue, Va’a Ngaue & Kautaha (Ministries, Departments and Agencies)
NIIP	Palani Fakafonua ‘o e Ngaahi Ngaue Lalahi mo e ‘Invesimeni (National Infrastructure Investment Plan)
TSDF	Palani Fakalakalaka fakafonua ‘a Tonga (Tonga Sustainable Development Framework)

Talamu'aki

'I hoku tu'unga ko e Komisiona 'o e 'Ofisi ki Fakafepaki'i 'o e Ta'efaitotonu, 'oku ou ongo'i koloa'ia ke u tuku atu 'a e Palani Ngāue Fakalūkufua ki he 2024-2029, ko e mape folau ke langa'aki 'a e faitotonu' pea mo e tali angi ki ha'ate ngāue 'oku fai 'i he Pule'anga Faka-Tu'i 'o Tonga. Ko e palani ko eni' ko e fakamo'oni pau ki he'etau tukupā 'ikai toe fehu'ia ke tau'i 'a e ta'efaitotonu' pea' ke fakaivia e anga fakafonua' 'i he 'ata ki tu'a 'o e tapa kotoa e pule'anga' pea pehē foki ki he sōsaieti'.

'I he ngaahi ta'u kuohili, na'e hokohoko atu 'a e ngāue fakalakalaka ke fakatoka ha fakava'e ki ha kāpasa folau 'oku longomo'ui pea 'oku' ne fakafepaki'i 'a e ngāue ta'efaitotonu', pea ko e taimi' ni, 'oku mau amanaki lelei mo vekeveke ke langa he funga 'o e fakava'e koeni 'aki ha ngaahi founga ngāue 'oku mahino, mo malava ke ngāue'i 'a ia te ne tataki 'emau feinga kotoa pē 'i he ta'u 'e nima ka hoko mai. Ko 'emau vīsonē' ko ha Tonga 'oku toe tuku falala mai ki ai 'a e kakai fakalūkufua 'o malava ke tu'uloa koe'uhi' pē ko e ngāue ma'onga'onga 'a e 'Ofisi 'o e Komisiona ke ne Fakafepaki'i 'o e Ta'efaitotonu.

'Oku mau fakatokanga'i ko e tau'i 'o e ta'efaitotonu' 'oku 'ikai ko ha ngāue fakafo'ituitui pē ka ko e fakalūkufua. 'Oku' ne fiema'u 'a e poupou mo e fetokoni'aki 'a e Tonga kotoa pē, mei he kau ngāue fakapule'anga ki he kau ngāue 'i he sekitoa taautaha, sosaieti sivile pea pehē ki he kakai kotoa. 'I he'etau kau fakataha', te tau malava pē 'o fakapapau'i 'e tu'uloa 'a e faitotonu' 'i he fiema'u fakafo'ituitui.

"Oku 'ikai ke mau hoko ko ha 'ōfisi ngāue pē, ka 'oku mau fakafetaiaki 'a e ngaahi vā he vaha'a 'o e kakai' pea mo e lao', 'o tuiaki ma'u pē ke fakalakalaka e ngāue ki he faitotonu."

Ko e palani ngāue fakalūkufua ko eni 'oku' ne hanga 'o fakahaa'i ai 'emau ngaahi taumu'a, 'a ia 'oku fakakau ki ai 'a e ngaahi ngāue ke fakalakalaka ki mu'a 'a e ivi fekumi' mo e ngāue fakalao, fakalahi e ngāue ki tu'a ki he kakai' mo e polokalama fakaako, pea' mo fakaivia 'emau fengāue'aki fakataha fakalotofonua pea pehē ki he 'otu muli. 'Oku mau toe tukupā foki, ke fakahoko ki he taupotu taha ke malu mo hao 'a kinautolu 'oku nau 'omi ha fakamatala fekau'aki mo ha ta'efaitotonu, ka 'oku nau fekau'aki tonu ki he tokotaha pe ngāue'anga ko ia' pea 'oku mau fakapapau atu kiate kinautolu 'oku nau ha'u ke līpooti 'a e ngaahi ta'efaitotonu ko eni' ke 'oua te nau tailili ke fai e ngāue' ni.

'I he'etau kamata 'a e fononga' ni, 'oku mau fakaafe'i ha ngaahi fakakaukau mahino mo 'uhinga mālīe ki he langa hake e ngāue pea pehē foki ki ha talatalanoa 'oku fakakau ai 'a 'etau ngaahi fakakaukau kotoa. 'Oku 'atā ma'u pē homau 'ōfisi' ke fai mai ki ai ha ngaahi laaulea fekau'aki mo e anga ho'omou vakai mai ki he ngāue' ni, he 'oku 'i he vā fetokoni'aki mo e toutou fakalelei'i e ngāue' 'oku mau ikuna'i ai 'emau ngaahi taumu'a. 'Oku 'ikai ke mau hoko ko ha 'ōfisi ngāue pē,

ka 'oku mau fakafetaiaki 'a e ngaahi vā he vaha'a 'o e kakai' pea mo e lao', 'o tuiaki ma'u pē ke fakalalakala e ngāue ki he faitotonu.

'Oku mau feinga ke fakalalakala ai pē ki mu'a 'a 'emau tauhi homau ngaahi vā mo e ngaahi kupu fekau'aki mo hono tau'i e ta'efaitotonu 'i hotau ngaahi fonua kaungā'api 'i he Pasifiki, koe'uhi' ke hā sino ai 'a e taha e fekau 'o e faitotonu' 'i hotau 'otu motu Pasifiki. 'I he'etau ngāue fekoekoe'i, 'e malava ke ne fakamālohia 'a e Pasifiki.

'Oku ou loto lahi 'i he ngāue 'osikiavelenga 'a 'eku kau ngāue, 'a e poupou homau kaungā fononga 'i he ngāue' ni, pea pehē ki he kau katoa mai 'a e kakai 'o e fonua, te mau malava ke fakahoko ha ngaahi laka mahu'inga ke ne paotoloaki 'a hono fakangata 'a e ngāue ta'efaitotonu pea ke kei pukepuke 'a e tu'unga ma'olunga 'o e lao. Ke tau fetakinima mu'a 'i hono fatu ha halafononga 'oku fakatefito 'i he mo'oni pea mo e faitotonu ma'a' e kaha'u 'o hotau fonua.

J C LaHatte

James Christopher LaHatte

Komisiona ki he Fakafepaki'I 'o e Ta'efaitotonu

Lea Talateu ‘a e Talekita Pule

Ko e ‘Ofisi ‘o e Komisiona ki he Fakafepaki‘i ‘o e Ta’efaitotonu ‘oku tu‘u ia ko ha kalōfiama ‘o e faitotonu’ mo e tali ui kakato ki ha ngāue na‘a’ te fakahoko ‘i he pule‘anga faka-Tu‘i ‘o Tonga. Ko e ‘ōfisi’ ni na‘e kamata fakahoko fatongia ia ‘i he ‘aho 1 ‘o Siulai 2024 ‘aki ‘a e tukupā kakato ke tau‘i ‘a e ngāue ta’efaitotonu. ‘Oku ngāue faka‘utumauku ‘a e ‘ofisi’ ni ke fakaivia ha sōsaieti ‘oku ‘ata ki tu‘a ‘enau ngāue pea fai mo‘oni. ‘I he kamata ko eni ke mau faifononga he hala kuo tofa he palani ngāue fakalūkufua ‘o e 2024 ki he 2029,

‘oku mau fakaho‘ata ai ‘a e kaveinga folau ke hoko ‘a e ngaahi fiema‘u ‘a e kakai’ ke mahulu hake ‘i ha toe me‘a. Ko ia ai ‘oku fie ma‘u ke fakapatonu ‘emau tokanga’ ki ha ngaahi ngāue ta’efaitotonu ‘oku mafatukituki mo maaui hono palani‘i pea tokangaekina ‘a e fatongia mo e ngāue ‘a e ngaahi kupu fekau‘aki ‘o e fonua’ mo e kau ngāue fakapule‘anga’ ‘i he ta‘ota‘ofi ‘a e ngāue ta’efaitotonu. Ko e nunu‘a tamaki ‘o e ta’efaitotonu ‘oku ne tāpalasia e tupu faka‘ekonomika mo uesia ‘a e malu mo e mo‘ui lelei ‘a e nofo ‘a hotau kakai.

“Ko e nunu‘a tamaki ‘o e ta’efaitotonu ‘oku ne tāpalasia e tupu faka‘ekonomika mo uesia ‘a e malu mo e mo‘ui lelei ‘a e nofo ‘a hotau kakai.”

Ko ‘emau misiona ke pukepuke ‘a e pule ‘o e lao pea fakapapau‘i ‘oku ‘ikai ngata hono paotoloaki ‘a e falala ‘a e kakai’ ka ‘oku poupou‘i. ‘Oku mau ngāue ‘i he malumalu ‘o e ngaahi tefito‘i tui ki he tau‘atāina mo e ‘ikai ke filifili mānako, pea’ ke fakapapau‘i ko ‘emau ngaahi tō‘onga mo e ngāue ‘oku ‘atā mei he fakakouna‘i mo e filifilimanako. Ko e Lao ki he Fakafepaki‘i ‘o e Ta’efaitotonu ‘o e 2007 ‘oku fakatoka ai ‘a e makatu‘unga ‘o emau faifatongia he ‘ōfisi’ ni pea ko e talu mei he fakanofu ‘a ‘emau fuofua Komisiona, kuo mau tuiaki ke mau nofo‘aki ‘a e ngaahi faka‘amu ‘a e kakai’ kiate kimautilu.

Ko ‘emau palani fakangāue fakalūkufua ‘oku’ ne fakae‘a ai ‘emau vīsone ke fakatupulekina ‘emau fai fatongia ki he taha kotoa pea mo fakaloloto‘i homau ivi ngāue ke ne ma‘u ha ola. ‘Oku mau taumu‘a ke fokotu‘u ha ngaahi sisitemi lelei mo longomo‘ui ‘a ia ‘e malu mo hao ki ai ‘a kinautilu ‘oku nau ‘omi ha fakamatala fekau‘aki mo ha ta’efaitotonu ka ‘oku nau fekau‘aki tonu ki he tokotaha pe ngāue‘anga ko ia, langa hake ‘emau taukei ki he fakatotolo, pea fakatoka ‘a e ‘ilo mo e tokanga ‘a e kakai’ fekau‘aki mo e ngaahi sēvesi ‘oku mau tuku atu. ‘Oku fisifisimu‘a heni ‘a ‘emau ngāue ‘osikiavelenga fekau‘aki mo e ngaahi polokalama ki he ako’ pea pehē ki he ‘a‘ahi ki tu‘a ki he kakai’, he ‘oku mau tui ko ha fonua ‘oku mohu he ‘ilo’ mo e a‘usia’ ko e ‘uluaki laine mu‘omu‘a pē ia ke ne fai e malu‘i mei he ngāue ta’efaitotonu.

‘I he‘emau vakai atu ki he kaha‘u, ‘oku mau fakataumu‘a ke ‘omi ha kau ngāue taukei mo fakapalōfesinale ‘oku ‘iate kinautilu ‘a e ngaahi mata‘ikoloa ko e ngāue fai fatongia ola pea mo e

faitotonu' 'a ia 'oku mau tuiaki. 'E fakalahi leva 'emau timi ngāue' ke nau fakafonu 'a e ngaahi tefito'i ngāue 'e tolu 'a e 'Ofisi' ni:

- i. *Ngaahi Ngāue 'oku' ne Tali ha Ngaahi Me'a kuo Hoko* – kau heni 'a e Timi ki he Fakatotolo mo e Lao pea 'oku fakataumu'a 'enau ngāue ki he tali mo tokangaekina 'a e ngaahi lāunga'.
- ii. *Ngaahi Ngāue 'oku Fakahoko Ki Mu'a* – kau heni 'a e Timi ki he Ako ki he Kakai' mo e Siofia & Vakai'i 'a e ngāue' pea 'oku fakataumu'a 'enau ngāue' ki he ngaahi polokalama 'a'ahi ki he ngaahi komiunitii'.
- iii. *Ngaahi Kupu ke Poupou* – ko honau fatongia ke fakaai mo poupou ki he ngāue 'a e 'Ofisi.

'I he 'etau kau fakataha', te tau fononga 'i he kuonga 'o e palani ngāue fakalūkufua ko eni' 'aki 'a e loto-to'a mo e 'amanaki lelei, pea 'oku tau loto-lahi 'e hanga 'e he 'etau ngāue fetakinima fakakātoa' 'o 'omi ha kaha'u 'oku maamangia, mo toe tali ui ki ai 'a Tonga.

Mele Fakatouato Mangisi

Pule Lahi 'o e Ngaue'anga

1. To'oto'o konga lalahi 'o e lipooti

1.1. Mafai

'Oku fakatefito 'a e ngaue 'a e 'ofisi 'o e Komisiona ki he fakafepaki'i 'a e ta'efaitotonu ki hono fakatoto'i mo fakangata 'a e ngaahi to'onga ta'efaitotonu 'a e kau ngaue fakapule'anga mo e kau ma'u mafai. 'Oku 'iai 'a e mafai 'a e Komisiona kene fakahoko ha ngaahi fakatoto, tataki ha faka'eke'eke fakapule'anga mo fakahoko 'a e ngaahi ngaue totonu ki hono veteki 'aki 'a e ta'efaitotonu 'i Tonga ni.

KO 'EMAU MISIONA

Ko e 'Ofisi 'o e Komisiona ki he Fakafepaki'i 'a e Ta'efaitotonu' 'oku tukupā ke tau'i 'a e ta'efaitotonu' 'aki 'a hono tu'uaki 'a e 'ata ki tu'a, tali ui kakato ki ha ngāue na'a' te fakahoko, pea mo e faitotonu 'i he faifatongia ki he kakai. 'Oku mau tukupā ke pukepuke 'a e ngaahi lao 'oku' ne fakafepaki'i 'a e ta'efaitotonu' 'aki 'a 'emau ivi longomo'ui mo 'ikai filifili mānako, 'o fakapapau'i ko e ngaahi 'ōfisi' 'o e kau ngāue fakapule'anga' 'oku nau muimui'i pau 'a e ngaahi tu'unga mā'olunga taha faka'ēfika. Te mau talaki 'emau fekau ki he ngaahi kupu kotoa 'o e nofo 'a e sōsaieti Tonga' ke fakamahino ko e 'ilo mo e taukei 'o e ngāue' ni 'oku tanumaki ia, 'i he'etau fānau' 'o a'u pē ki he kau toulekeleka.

KO 'EMAU VISIONE

Ko 'emau vīsone' ke fakatupulekina ha sōsaieti 'oku falala ki ai 'a e taha kotoa pē 'i he fonua' ki hono ngāue'aki 'a e ngaahi lao, 'i ha founa 'oku 'ikai ke filifili mānako mo totonu, pea ko e kau ngāue fakapule'anga' 'oku nau lī'oa 'i honau fatongia' 'aki 'a e ngeia mo e langilangi, 'o pukepuke e falala 'a e kakai 'o Tonga' 'oku tuku atu kiate kinautolu. Ko e vīsone ko eni' 'oku' ne fakaho'ata mai ai 'a e ngaahi taumu'a mo e 'amanaki lelei 'a e 'Ofisi' ke fai fononga mo ia 'i he kaha'u' 'aki 'a e ngaahi fokotu'utu'u mahino fakangāue pea mo ha ngaahi ivi ngāue ki tu'a.

NGAAHI TEFITO'I MATA'IKOLOA

'OKU OU-NGAUE

FAITOTONU: *Ngāue faitotonu mo mo'oni*

TALI UI: *Tali 'a e ola 'o 'ete ngāue*

NGĀUE FEKOEKOE'I: *Ngāue fakapotopoto*

'ATA KI TU'A: *Loto fanongo mo mo'oni*

1.1.1 Ngaahi tefito'i Lao, tu'utu'uni ngaue mo e ngaahi konivesio

- **Lao 'a e 'ofisi 'o e Komisiona ki he fakafepaki'i 'o e ta'efaitotonu:** Ko e lao tefito eni ki hono tokangaekina 'a e ngaahi ngafa mo e ngaahi mafai 'a e Komisiona.
- **Ngaahi monomono ki he lao:** Kuo fakahoko 'a e ngaahi monomono ki he lao lolotonga kihe tu'unga fakamuimui taha mo fakalelei'i 'a e kakano 'o e lao.
- **GlobE Network:** Na'e memipa 'a Tonga 'i he kautaha fakamamanilahi ki hono fakafepaki'i 'o e ta'efaitotonu 'iloa ko e GlobE Network 'I Novema 2024, 'o fakaivia ai 'a e fengaue'aki fakavaha'apule'anga ki he ngaahi ngaue ki hono fakafepaki'i 'o e ta'efaitotonu.
- **Konivesio 'a e kautaha e ngaahi pule'anga fakatahataha ki he ngaahi faihia fakahoko 'i he kau'afonua (UNTOC):** Na'e fakamo'oni 'a Tonga 'i he konivesio koeni 'i he ta'u 2003 'aia 'oku hulu'i mai ai 'a e tukupa 'a Tonga ke fai e fengaue'aki fakavaha'apule'anga ki hono tau'i 'a e ngaahi faihia fakahoko 'i he kau'afonua.
- **Konivesio 'a e kautaha e ngaahi pule'anga fakatahataha ki he tau'i e faihala (UNCAC):** Na'e fakamo'oni heni 'a Tonga 'i he ta'u 2020, ko e tukupa ke a'usia e ngaahi tu'unga fakamamanilahi ki hono tau'i 'o e faihala.
- 'Oku kau 'a e Komisiona ki he konifelenisi 'a 'Aositelelia ki he tau'i 'o e faihala 'aia 'oku memipa ai 'a e ngaahi fonua tokolahi 'aia 'oku nau fakataha 'i he ta'u kotoa pe ke vahevahe 'enau ngaahi 'ilo mo e founa ngaue.

1.1.2 Ngaahi ngafa tefito

- *Fakatotolo'i 'a e to'onga ta'efaitotonu:* 'Oku fakatotolo'i 'ehe Komisiona 'a e ngaahi to'onga 'oku tukuaki'i ko e ta'efaitotonu 'o ha tokotaha ngaue fakapule'anga pe kau ma'u mafai mo e ni'ihia na'e ma'u pe 'i he founa tau'atina.
- *Sivisi'i 'a e ngaahi ngaue mo e founa:* 'Oku vakai'i 'ehe Komisiona 'a e ngaahi potungaue pule'anga, mo e ngaahi sino ngaue fakapule'anga ke siofi 'a e ngaahi ngaue mo e founa ngaue na'e mei iku ki ha to'onga ta'efaitotonu.
- *Fale'i mo Tokonia:* 'Oku fakahinohino 'ehe Komisiona, fale'i mo tokoni'i ha taha pe pe ma'u mafai ki he ngaahi founa ke fakasi'isi'i pe fakangata 'aki 'a e ngaahi to'onga ta'efaitotonu.
- *Ako'i e kakai:* 'Oku ako'i 'ehe Komisiona 'a e kakai ke fakamama'o mei he ngaahi nunu'a kovi 'o e ngaahi to'onga ta'efaitotonu mo ma'u 'a e pou pou e kakai ki hono tau'i 'a e faihala.

1.1.3 Fengaue'aki mo e ngaahi ngaue'anga kehe

- *Ngaahi kautaha ngaue fakalao:* 'Oku fengaue'aki vaofi 'a e Komisiona mo e ngaahi sino ngaue fakalao 'a e pule'anga kau ai 'a e 'Ateni Seniale, 'Atita Seniale, Komisiona Polisi mo e ngaahi sino ngaue tatau kehe pe. 'Oku fatongia 'aki 'a e Komisiona 'a e fatongia ke fakatahataha'i 'a e ngaahi sino ngaue fakalao koeni ke vahevahe ai e fakamatala mo e tu'utu'uni ngaue ki he ngaahi ngaue tatau.
- *Ngaahi fakamatala pelepelengesi:* 'Oku malava ke fakaha 'ehe Komisiona 'a e ngaahi fakamatala mahu'inga 'oku pelepelengesi mo fakapapau'i 'oku 'ikai mama ki tu'a 'a e ngaahi fakamatala.

1.1.4 Fakatotolo

- *Fakatotolo kamata:* Fakahoko ha fakatotolo kamakamata, ke fakapapau'i pe 'e fiema'u ke fai ai pe ha fakatotolo kakato ki he launga 'oku ma'u.
- *Mafai ke 'omai ha fakamatala:* 'Oku 'iai e mafai 'a e Komisiona ke tu'utu'uni kiha ma'u mafai fakapule'anga pe ha 'ofisiale fakapule'anga ke 'omai ha fakamatala.
- *Mafai ke fekau ke ha'u mo ma'u ha ngaahi tohi:* 'Oku 'iai e mafai 'a e Komisiona ke fekau'i ha taha ke ha'u 'i he taimi mo e feitu'u 'oku 'oatu pea mo 'omi 'a e ngaahi faile 'oku fiema'u.
- *Mafai ke hu ki he ngaahi fale fakapule'anga:* 'Oku 'iai e mafai 'a e Komisiona ke hu mo sivi ha potungaue pe ngaue'anga 'oku ngaue ai 'a e kau ngaue fakapule'anga.

1.1.5 Ngaahi sivi pau mo e faka'eke'eke fakapule'anga

- *Ngaahi sivi:* 'E malava 'a e Komisiona ke fakahoko ha sivi'i pau fakatautaha pe fakahoko ha faka'eke'eke fakapule'anga kapau 'e fu'u fiema'u.
- *Ui ha kau fakamo'oni:* 'Oku 'iai e mafai 'a e Komisiona ke ui ha kau fakamo'oni kehau ha 'I he 'ao 'o e Komisiona 'i he taimi mo e feitu'u 'e fiema'u ai kenau 'oatu ha fakamo'oni.
- *Fakafofonga fakalao:* 'E malava ke tali 'ehe Komisiona ha fakafofonga lao 'o ha taha 'oku fakamo'oni'i pe taha 'oku 'iai ha'ane kaunga fakahangatonu ki he faka'eke'eke.

1.1.6 Lipooti mo e 'oatu ha me'a

- *'Oatu 'o ha me'a:* 'Oku malava 'a e Komisiona kene 'oatu 'a e me'a ke fakatotolo'i ke fakahoko 'eha taha pe sino 'oku pehe 'ehe Komisiona 'oku fe'unga kenau hoko atu e ngaue mo fokotu'u atu 'a e ngaue ke fai.
- *Lipooti ki he kau ma'u mafai:* 'E teuteu'i 'ehe Komisiona 'a e lipooti ki he fakatotolo mo e ola 'o e fakatotolo, 'o kau ai mo ha'ane fokotu'u ke fai ha hopo mo e ngaahi ngaue pe 'oku ne pehe 'oku totonu ke fakahoko ki he tokotaha 'oku launga'i.
- *Ngaahi lipooti fakata'u:* Kuo pau ke teuteu'i 'ehe Komisiona 'a e lipooti fakata'u 'i he ngaue na'e fai, 'o kau ai 'a e fakamatala fakaikiiki 'o e ngaahi launga ne 'oange kiha sino kehe kenau fakatotolo'i, kotoa e ngaahi ngaue na'e fakatotolo'i, mo ha ngaahi fokotu'u ki ha ngaahi liliu 'i he lao pe ki ha ngaue fakangaue'anga.

1.1.7 Malu'i 'o e kau fakamo'oni

- *Safety Measures:* 'E malava 'ehe Komisiona 'o fakahoko ha ngaahi fokotu'utu'u 'oku taau ke fakapapau'i 'oku malu'i 'aki 'a e kau fakamo'oni pe taha 'oku tokoni ki he Komisiona 'i hono 'omai ha ngaahi fakamatala 'e tokoni ki he ngaue fakatotolo.
- *Fakafoki 'a e fakamole 'a e kau fakamo'oni:* Kuo pau ke totongi fakafoki 'a e fakamole 'a e kau fakamo'oni 'oku ha 'i he 'ao 'o e Komisiona.

1.1.8 Ngaahi Mafai ki he tohi kumi koloa mo hono faka'auha 'o ha ngaahi koloa pe naunau

- *Foaki 'o e tohi kumi koloa:* 'Oku malava 'a e Komisiona kene foaki ha tohi kumi koloa ke hu ki ha fale 'o fai ha fekumi pea puke ha ngaahi tohi pe ngaahi me'a kehe pe 'oku ma'u 'i loto 'i he fale.

- *Faka'auha 'o ha naunau pe koloa:* 'Oku malava ke kole 'ehe Komisiona ki he Fakamaau'anga Lahi ha tu'utu'uni fakafakamaau'anga ki hono faka'auha 'aki 'o ha ngaahi naunau pe koloa 'oku felave'i tonu mo ha to'onga ta'efaitotonu.

1.1.9 Ngaahi Hia

a. *Fakafaingata'a'ia'i:*

- Fakaikiiki: Fakafaingata'a'ia'i, ta'ofi, fakafepaki'i pe fakamanamana'i fakalotokovi 'a e Komisiona pe ha taha kehe kuo fakamafai ke fakahoko e ngaahi fatongia.
- Tautea: Ngaue popular 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 2 pe ko e tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$5000 pe fakatou'osi.

b. *Ngaahi launga:*

- Fakaikiiki: 'Oatu ha fakamatala loi 'i he 'ilo'ilopau, pe takihala'i 'a e Komisiona pe ha 'ofisa 'a e Komisiona 'i he fai e launga.
- Tautea: Ngaue popular 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1 pe ko e tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$2000 pe fakatou'osi.

c. *Ngaahi bia fekau'aki mo hono ma'u mai 'o ha fakamatala:*

- Fakaikiiki: Talangata'a ha taha ki ha fanongonongo 'e tufa kiai 'i he lao ni ta'e 'iai ha 'uhinga fakapotopoto.
- Tautea: Ngaue popular 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1 pe ko e tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$2000 pe fakatou'osi.

d. *Hia fakafaingata'a'ia'i 'o ha taha 'oku ne fakahoko ha tohi kumi koloa:*

- Fakaikiiki: Fakafaingata'a'ia'i pe ta'ofi ha taha 'oku ne fakahoko ha tohi kumi koloa ta'e 'iai ha 'uhinga fakapotopoto.
- Tautea: Ngaue popular 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$2000 pe fakatou'osi.

e. *'ikai ke ha'u:*

- Fakaikiiki: 'ikai ke ha'u ki he sivi'i pau pe faka'eke'eke fakapule'anga, 'ikai fuakava pe fakapapau, ta'e tali ha fehu'i, pe 'oatu ha tohi pe me'a kehe 'oku tauhi pe pule'i 'ehe taha koia 'oku fiema'u.
- Tautea: Ngaue popular 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$2000 pe fakatou'osi.

f. *Fakamo'oni loi mo takihala:*

- Fakaikiiki: 'Oatu ha fakamo'oni 'oku loi pe takihala 'i ha sivi'i pau pe ha faka'eke'eke fakapule'anga.
- Tautea: Ngaue popular ki he ta'u 'e 3 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

g. Ngaahi bia ki he ngaahi tohi:

- Fakaikiiki: Faka'auha pe 'ai ke 'oua 'e lava 'o tala, mo faka'auha ke 'oua 'e lava 'o lau 'a e tohi ke 'oua 'e 'ilo 'a e me'a kuo tohi pe fakata'e'aonga'i ia, 'i he loto ke 'oua 'e lava ke ngaue'aki ia 'o fekau'aki mo ha fakatotolo pe fa'u ha lekooti komipiuta loi pe tohi loi ke takihala'i 'aki 'a e Komisiona.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

h. Ma'u mai ha fakamo'oni loi:

- Fakaikiiki: 'Oatu ha fakamo'oni loi pe fakamatala takihala 'i he pehe ko e talangofua ki ha fanongonongo.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe ko e tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

i. Totongi fufu 'o e kau fakamo'oni:

- Fakaikiiki: 'Ave, momoi pe ma'u mai, pe palomesi ke 'oatu ke momoi pe ke ma'u mai ha koloa pe fa'ahinga monu'ia ki ha tokotaha fakamo'oni 'i he taumu'a kene 'omi ha fakamatala loi pe tene ta'e tala ha fakamatala mo'oni.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

j. Kaka'a'i ha taha fakamo'oni:

- Fakaikiiki: Kaka'a'i pe lohiaki'i ha tokotaha fakamo'oni ko e fakataumu'a ke uesia 'a 'ene fakamatala fakamo'oni.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

k. Ta'ofi ha taha fakamo'oni ke 'oua 'e ha'u:

- Fakaikiiki: Ta'ofi pe feinga ke ta'ofi ha tokotaha fakamo'oni mei he'ene ha'u ke hoko ko ha taha fakamo'oni pehe ki he'ene 'oatu ha me'a ke hoko ko ha fakamo'oni.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe ko e tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

l. Fakalavea'i 'o e taha fakamo'oni:

- Fakaikiiki: Ngaue'aki pe fakamanamana'i ke ngaue'aki ha to'onga fakamamahi, tautea, maumau, mole pe ha faingata'a ki ha tokotaha fakamo'oni mo hono famili tonu koe'uhi ko 'ene tokoni ki he Komisiona.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe ko e tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe fakatou'osi.

m. Tuli 'o e fakamo'oni pe ha tokoni 'o e Komisiona:

- Fakaikiiki: Tuli ha tokotaha ngaue mei he ngaue'anga pe ko e fai filifilimanako ki ha taha ngaue 'oku ne fakangaue'i koe'uhi ko 'ene tokoni'i 'a e Komisiona.
- Tautea: Ngaue popula ki he ta'u 'e 3 pe tautea pa'anga 'e \$10,000 pe fakatou'osi.

n. Fakahaa'i loi ko e 'ofisa ia 'a e Komisiona:

- Fakaikiiki: Fakahaa'i fakahangatonu pe ta'efakahangatonu 'e ha taha ko e 'ofisa ia 'a e Komisiona, neongo 'ikai ko ha 'ofisa mo'oni ia 'a e Komisiona.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$2000 pe fakatou'osi.

o. Totongi fufu 'o e 'ofisa 'a e Komisiona:

- Fakaikiiki: 'Oatu pe foaki ha pa'anga, koloa pe fa'ahinga monu'ia ha 'ofisa 'o e Komisiona ke uesia 'a e fakahoko 'ene ngaue.
- Tautea: Ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 pe tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$15,000 pe fakatou'osi.

Anga ta'efaka'apa'apa ki he Komisiona

- Fakaikiiki: Ngaahi anga ta'efaka'apa'apa 'o hange ko e 'ikai ke ha'u 'i he taimi mo e feitu'u 'oku tuku atu, 'ikai 'omai ha tohi 'oku ne tauhi pe pule'i, 'ikai kene fie tali ha fehu'i, fakamanamana'i pe fakalotokovi'i 'a e Komisiona pe kau fakamo'oni, anga ta'etaau 'i he 'ao 'o e Komisiona, fakafaingata'a'ia'i ha hopo.
- Tautea: Tautea'i 'ehe Fakamaau'anga Lahi, tatau pe mo e tautea 'oku fakahoko ki he ni'ihii 'oku nau anga ta'efaka'apa'apa 'i he Fakamaau'anga Lahi.

'Oku fakapapau'i 'ehe ngaahi me'a koeni 'a e mahu'inga mo e fiema'u ke taliui kakato 'a e kaka imo e kau 'ofisiale ki he'enau ngaahi to'onga 'e malava kene fakafaingata'a'ia'i pe maumau'i 'a e ngaahi ngaue lelei 'a e Komisiona ke fakafepaki'i 'aki 'a e ta'efaitotonu.

1.2. Ngaahi kupu fekau'aki

'Oku fengaue'aki vaofi 'a e 'ofisi 'o e ACC mo e ngaahi kupu fekau'aki lahi, 'aia 'oku nau takitaha mahu'inga ki he ngaue mo e ola lelei e ngaue 'oku fai. Ko e Fakataha Tokoni, Kapinei mo fale alea 'a e ngaahi hoa ngaue mahu'inga, 'i hono siofi mo pou pou ki he ngaue mo nau ma'u 'a e ngaahi lipooti mo e fokotu'utu'u mei he 'ofisi 'o e ACC. Ko e ngaahi potungaue 'a e pule'anga, va'a ngaue fakalao, ngaahi pisinisi, kautaha sosaleti sivile, 'oku nau hoko ko e kasitoma, 'o fengaue'aki ai mo e ACC ke fa'u e ngaahi ngaue ki hono fakafepaki'i 'o e ta'efaitotonu mo 'oatu 'a e ngaahi fakamatala mo e naunau mahu'inga mo lelei. 'Oku hoko 'a e kakai mo e ngaahi hoa ngaue fakalakalaka ko e hoa ngaue mahu'inga 'aupito, 'i hono pou pou'i 'a e ngaue 'a e ACC ki hono faka'ai'ai 'a e ngaue 'ata ki tu'a mo e tali ui ki he fatongia.

Ko e 'Atita Seniale 'oku 'iai 'ene fatongia mahu'inga ko hono vakai'i 'a e ngaahi fakamole fakapa'anga kotoa pe 'a e ngaahi potungaue fakapule'anga, ke fakapapau'i pe 'oku tokangaekina lelei 'a e pa'anga 'a e pule'anga, 'o 'ikai ngaue'aki ki ha ngaahi fakamole fakaetautaha pe fakamole kehe. Ko e ngaue matu'aki mahu'inga eni koe'uhi 'oku fakapapau'i ai heni 'a e taliui kakato 'a e pule'anga ki honau fatongia mo 'ata ki tu'a 'enau ngaue, pea 'oku fengaue'aki vaofi ai 'a e 'Atita Seniale mo e 'ofisi 'o e ACC ki hono kumi mo veteki 'a e ngaahi ngaue ta'efaitotonu ki he pa'anga 'a e pule'anga.

Ngaahi hoa ngaue fakavaha'apule'anga, 'o kau ai 'a e kautaha 'a e pule'anga fakatahataha ki he tau'i e faihia mo e faito'o konatapu (UNODC) mo e kautaha GLOBE Network, fakalahi e ivi malava 'a e ACC ke tau'i 'a e ta'efaitotonu 'o fakafou 'i he ngaahi fengaue'aki fakavaha'apule'anga pea fenapasi mo e tu'unga fakamamanilahi. Ko e fengaue'aki koeni 'oku mahu'inga fau koe'uhi ko hono vahevahe 'a e ngaahi 'ilo lelei taha, taukei mo e naunau mo pou pou'i 'a e ngaue ki hono tau'i 'a e ta'efaitotonu.

Ko e fengaue'aki 'i he vaha'a 'o e ACC mo 'ene ngaahi hoa ngaue fekau'aki 'oku mahu'inga ki he palani ngaue fakalukufua 'a e ACC, 'aee 'oku fakataumu'a ha 'ataki fengaue'aki mo fakalahi 'a hono ivi malava ke tau'i 'a e ta'efaitotonu 'i ha tu'unga lelei 'aupito. 'Oku hulu'i mai 'ehe palani fakalukufua 'a e ngaahi me'a 'oku fakamu'omu'a mo e ngaahi taumu'a 'oku fakahoko 'ehe ACC 'o fakatatau mo 'enau mafai, 'o kau ai 'a e fakalakalaka ki he ngaahi halafononga lelei ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu, hokohoko atu 'a hono vakai'i mo e sivilisi'i 'o e ngaahi ngaue ki hono tau'i 'o e ta'efaitotonu, mo e fengaue'aki mo e ngaahi kupu fekau'aki ke faka'ai'ai 'a e 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia.

Mahu'inga 'a e ngaahi fakamaau'anga

'Oku mahu'inga e ngaahi fakamaau'anga ki hono fakapapau'i 'oku ola lelei e ngaue 'a e ACC. 'Oku nau fakapapau'i 'oku potupotu tatau 'enau ngaue fakalao, palanisi lelei 'a e ngaahi kehekehe pea mo pukepuke 'a e pule 'a e lao. 'Oku hoko 'a e Fakamaau'anga ko ha me'angaue ki hono hopo'i 'a e kau ngaue fakapule'anga ta'efaitotonu mo fakamalohi'i 'a e ngaahi lao kihe ngaue ta'efaitotonu, 'aia 'oku pou pou'i ai 'a e ngaue 'a e ACC ke tau'i 'a e ta'efaitotonu.

Tau'ataina 'a e ngaahi fakamatala lao

'Oku mahu'inga 'a e tau'ataina 'a e ngaahi fakamatala lao koe'uhi ko e ngaue 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia. 'Oku ne fakaivia 'a e kau tangata'i fonua ke nau ma'u faingamalie ki he fakamatala 'a e kau ma'u mafai fakapule'anga, 'aia 'oku malava ai kenau fehu'ia 'a e kau 'ofisiale fakapule'anga pea lava ai ke fakasi'isi'i ha faingamalie kau ngaue fakapule'anga ke fai ha to'onga ta'efaitotonu. 'Oku pou pou'i 'ehe ngaahi lao koeni 'a e ACC ke fakapapau'i pe ko e fakamatala 'oku fu'u fiema'u ki he fakatotolo 'oku ma'u faingamalie kiai ha fa'ahinga taha pe.

Mitia Longomo'ui

Ko e longomo'ui ange mitia 'oku tokoni lahi ia ki hono faka'ilo ki he kakai 'a e ngaahi ngaue ta'efaitotonu 'a e kau ngaue fakapule'anga mo 'ilo 'a e kakai ki he ngaahi to'onga ta'efaitotonu. 'Oku tokoni lahi 'a e ngaahi ongoongo 'oku tuku atu 'ehe mitia ke toe fakalahi ai 'a e 'ilo 'a e kakai ki he ngaahi to'onga ta'efaitotonu, pea nau poupu ki he ngaahi kemipeini fekau'aki mo e ngaahi to'onga ta'efaitotonu, mo puke 'a e kau ngaue fakapule'anga kenau taliui ki honau fatongia. 'Oku hoko 'a e mitia ko e kuli le'o, 'i hono faka'aaki 'a e ngaue 'a e ACC ki hono faka'ai'ai 'a e ngaue 'ata ki tu'a mo e faitotonu.

Sosaieti Sivile

Ko e ngaahi kautaha sosaieti sivile ko e ngaahi hoa ngaue mahu'inga kinautolu 'i hono fakaivia 'a e pule lelei mo poupu'i 'a e misiona 'a e ACC. 'Oku faka'ai'ai 'ehe ngaahi kautaha sosaieti sivile 'a e fengaue'aki fakangaue, poupu'i 'a e ngaue fakataha ha sosaieti mo kumi ke taliui 'a e pule'anga. 'Oku toe malava kenau hoko ko e fakafofonga 'a e ACC 'i he ngaahi ngaue ki hono tau'i 'a e ta'efaitotonu, fakahoko ha vakai fakalukufua, mo fengaue'aki mo e 'ofisi 'a e ACC ke fa'u ha ngaahi palani loloa 'e ola lelei ki hono tau'i 'aki 'a e ta'efaitotonu.

Ko e ngaahi 'elemeniti koeni – ngaahi fakamaau'anga, tau'atina e fakamatala lao, mitia longomo'ui moha sosaieti sivile ngaungaue — 'oku mahu'inga ia ki he ACC ke ola lelei 'enau ngaue pea mo fakaivia 'a e pule lelei. 'Oku nau fa'u foki mo ha 'ataakai 'aee 'oku mo'ui ai 'a e ngaue 'ata ki tu'a, taliui ki he fatongia mo e ngaue faitotonu lolotonga 'enau poupu ki he ngaue 'a e ACC ki hono tau'i 'a e ta'efaitotonu pea mo faka'ai'ai 'a e pule lelei.

ACC Stakeholders and Their Relationships

Stakeholder	Customer of ACC	Supplier to ACC	Partner with ACC	ACC
Privy Council	x		X	x
Cabinet	x		X	x
LA	x		X	x
MDAs	x	x	x	x
Public Enterprises	x	x	x	x
Businesses	x	x	x	x
NSA, CSO	x		x	x
General Public	x		x	x
Development Partners	x		x	x

1.3. Mape 'o e ngaahi Ola

Ngaahi Taumu'a

1. **Fakamalohia e 'Ata ki tu'a mo e Taliui:** Faka'ai'ai 'a e 'ata ki tu'a e ngaue mo e taliui ki he fatongia 'i he ngaahi potungaue fakapule'anga ke fakasi'isi'i 'a e ta'efaitotonu.
2. **Fakaivia 'a e Ngaahi ngaue'anga mo e ngaahi tohi ngaue fakalao:** Fa'u ha ngaahi tohi ngaue fakalao 'e malava ke fakalakalaka e ngaue 'a e ngaahi sino ngaue fakalao ki hono tau'i 'o e ta'efaitotonu.
3. **Fakalahi 'a e 'ilo e kakai:** Ako'i mo fakakau 'a e kakai 'i he ngaahi ngaue ki he teke'i 'a e ta'efaitotonu mo e mahu'inga 'o e mo'ui faitotonu.
4. **Fakalelei'i 'a e Fakatotolo mo e Hopo:** Fakaivia 'a e ivi malava ke ma'u ha fakatotolo mo ha talatalaaki 'oku ola lelei ange mei he ngaahi launga ta'efaitotonu 'oku fakahoko atu.
5. **Fakaivia 'a e va fengaue'aki fakavaha'apule'anga:** Fengaue'aki mo e ngaahi hoa ngaue fakavaha'apule'anga ke fakaivia 'a e ngaahi ngaue ki he to'onga ta'efaitotonu.

Ngaahi Ngaue mo e Palani

1. **Fakalakakala mo Fa'u ha ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaue ta'efaitotonu:**
 - Fa'u mo fakaivia ha ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.
 - Toutou vakai'i 'a e ngaahi tu'utu'uni mo e lao ke fenapasi mo e 'alu 'a e taimi ke ola lelei hono veteki 'aki 'a e ngaahi to'onga ta'efaitotonu.
2. **Fakahoko 'a e ngaahi polokalama ako kemipeini ki tu'a:**
 - Kamata'i e ngaahi polokalama ako mo e keimpeini ke faka'ilo ki he kakai 'a e fakatu'utamaki 'a e ta'efaitotonu mo e founa kenau lipooti mai 'aki.
 - Fengaue'aki mo e ngaahi kautaha ongoongo mo e sosaieti sivile ki hono tufaki 'a e fakamatala.
3. **Fakamalohia 'a e ivi malava ki he fakatotolo:**
 - Fakahoko 'a e ngaahi ako mo fakanaunau 'a e kau fakatotolo mo e kau talatalaaki.
 - Fokotu'u ha ngaahi 'iuniti ki he ngaahi launga 'oku toe faingata'a mo fihhi ange.
4. **Fakaivia 'a e ngaahi tohi ngaue fakalao:**
 - Ngaue fakataha mo e fale alea ki hono fakapaasi mo monomono 'a e ngaahi lao.
 - Fakapapau'i 'oku tu'uma'u 'a e tau'ataina e fakamatala ke faka'ai'ai 'a e 'ata ki tu'a.
5. **Faka'aia'ai 'a e fengaue'aki fakavaha'apule'anga:**
 - Fengaue'aki mo e ngaahi kautaha fakavaha'apule'anga hange ko e UNODC mo e GlobE Network.
 - Kau atu ki he ngaahi konivesio fakavaha'apule'anga ki he ta'ofi e ta'efaitotonu.

Me'afua 'o e Faifatongia

1. **Lahi 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue kuo fa'u:**
 - Muimui'i 'a e lahi 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou mo e lao kuo fa'u mo fakamalohi 'i he ta'u kotoa pe.
2. **Polokalama ako ki tu'a:**
 - Fua 'a e ngaahi ngaue kuo fai ki tu'a mo e ola 'o e ngaahi kemipeini koeni 'o fakafou 'i he ngaahi savea mo e fakamatala lelei pe kovi mei tu'a ki he ngaue.
 - Muimui'i 'a e lahi e ngaahi lipooti mo e fakamatala launga kuo ma'u mei he kakai.

3. **Ola e ngaue fakatoto mo e talatalaaki:**

- Muimui'i e lahi e ngaahi launga kuo ola lelei hono fakatoto, kakato pea hopo'i.
- Muimui'i 'a e lahi 'o e taimi na'e fai ke solova 'aki 'a e ngaahi launga.
- Muimui'i 'a e lahi e ngaahi tohi kumi koloa kuo ngaue'aki, ngaahi faka'ilo, puke, puke fakalao 'a e ngaahi koloa, 'oatu 'o ha ngaahi keisi ki he ngaahi Potungaue kehe, ngaahi fokotu'u liliu tu'utu'uni ngaue, ngaahi sivi'i pau mo e faka'eke'eke.

4. **Ngaahi fakalelei ki he tohi ngaue fakalao:**

- Fua e lahi 'o e ngaahi lao fo'ou kuo fakapaasi 'i fale alea kae pehe ki he lahi e ngaahi lao lolotonga ne fai e monomono kiai ke tau'i 'aki 'a e ta'efaitotonu.
- Muimui'i 'a e fa'u mo e ola e tau'ataina e fakamatala lao.

5. **Ngaahi hoa ngaue:**

- Muimui'i 'a e lahi 'o e ngaahi hoa ngaue fengaue'aki ma'upe 'ihe fengaue'aki 'a e ngaahi kupu fekau'aki fakalotofonua mo fakavaha'apule'anga, 'o kau kiai mo e ngaahi tohi fakamo'oni alepau na'e ngaue'aki.
- Muimui'i 'a e ngaahi polokalama ngaue fengaue'aki 'a e ngaahi kautaha fakalotofonua mo fakavaha'apule'anga.
- Tu'unga fengaue'aki mo e kupu fekau'aki – muimui'i 'a e lahi mo e tu'unga lelei 'a e ngaahi fengaue'aki.

6. **Fengaue'aki fakavaha'apule'anga:**

- Muimui'i 'a e lahi e fengaue'aki fakavaha'apule'anga tata pe na'e faka'ofisiale pe 'ikai, 'i he ngaue fakatoto mo e fe'ave'aki fakamatala, puke 'o e ngaahi koloa ma'u mei he hia, tokoni fengaue'aki 'i ha ngaahi hia matea mo e fakafoki fakafonua 'o e kau faihia.
- Muimui'i e lahi e ngaahi polokalama fakavaha'apule'anga mo e konivesio kuo kau atu kiai e kau 'ofisa ACC.
- Muimui' e lahi 'o e ngaahi polokalama ngaue kuo fai 'i he fengaue'aki mo e ngaahi kautaha fakavaha'apule'anga.

Hokohoko fakataimi

- **Ta'u 1:** Fakalakalaka mo fokotu'u e ngaahi tu'utu'uni ngaue kihe ngaue ta'efaitotonu, kamata'i e ngaahi polokalama ako ki tu'a mo e kemipeini, mo fokotu'u ha ngaahi 'iuniti makehe ki he fakatoto.
- **Ta'u :** Fakaivia 'a e ngaahi tohi ngaue fakalao, fakaivia e fengaue'aki mo e kakai pea kamata mo e ngaahi fengaue'aki fakavaha'apule'anga.
- **Ta'u 3:** Sivi'i mo fakalelei'i 'a e ngaahi tu'utu'uni ngaue mo e palani ngaue, toe fakalahi e ngaahi polokalama ako ki tu'a, mo fakaloloto 'a e fengaue'aki fakavaha'apule'anga.

Ngaahi fatongia

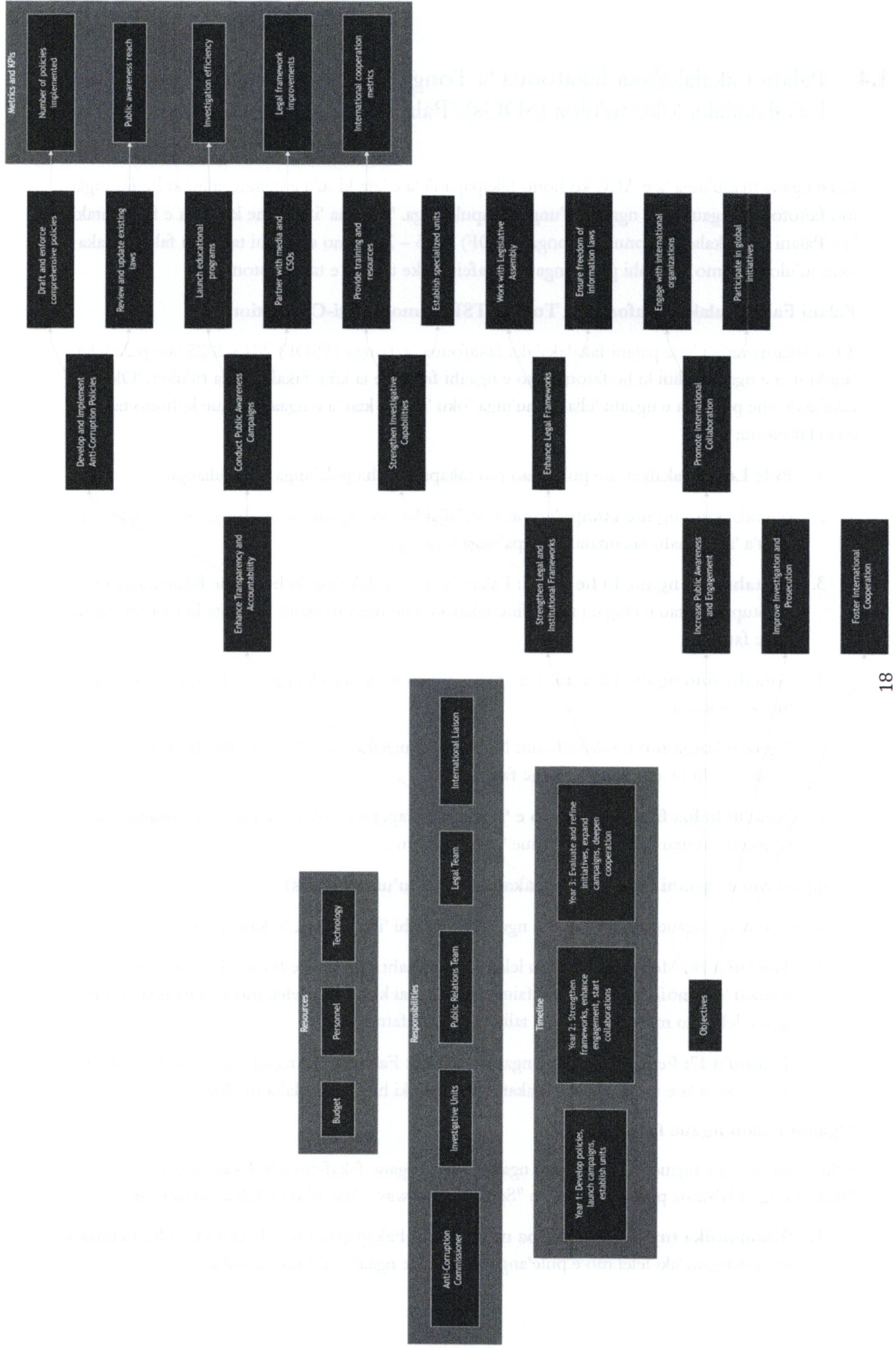
- **Anti-Corruption Commissioner:** Siofi fakakatoa 'a e ngaahi palani ngaue kuo fa'u mo fokotu'utu'u, fakapapau'i 'oku faipau mo e ngaahi tohingaue fakalao, pea lipooti 'a e ola e ngaue ki he Fakataha Tokoni, Kapineti, mo Fale Alea.
- **Ngaahi 'iuniti ki he Fakatoto:** Fakahoko 'a e fakatoto mo tanaki 'a e ngaahi fakamo'oni ki he talatalaaki.

- **Tafa'aki mitia:** Tokangaekina 'a e ngaue fakamitia mo e kemipeini ki tu'a mo fakakau 'a e ngaahi kautaha mitia mo e ngaahi kautaha sosaieti sivile.
- **Timi Lao:** Fa'u mo vakai'i 'a e ngaahi lao mo e tu'utu'uni ngaue ki he ngaue ta'efaitotonu, fakahoko 'a e pou pou fakalao ki he fakatoto mo e talatalaaki.
- **Fengaue'aki fakavaha'apule'anga:** Fengaue'aki mo e ngaahi hoa ngaue fakavaha'apule'anga pea kau atu ki he ngaahi polokalama fakamamanilahi ki hono tau'i 'o e ta'efaitotonu.

Ngaahi Naunau

- **Patiseti:** Vahe'i e pa'anga kihe ngaahi ako, polokalama kemipeini ki tu'a, mo e ngaahi fengaue'aki fakavaha'apule'anga.
- **Kau ngaue:** Likuluti mo ako'i ha kau fakatoto, kau loea, mo e kau 'ofisa mitia.
- **Tekinolosia:** 'Inivesi 'i he ngaahi me'angaue fakatoto fakaeonopooni mo e ngaahi polokalama ma'u'anga fakamatala ke tau'i 'aki 'a e ta'efaitotonu.

'Oku hulu'i mei he mape ola koeni 'a e ngaue 'a e 'ofisi 'o e ACC 'oku fai ke a'usia 'aki 'enau taumu'a, fakapapau'i ai 'a e ola lelei ki hono tau'i 'o e ta'efaitotonu. Ko e elemeniti kotoa pe 'oku 'iai 'ene fehokotaki ki hono faka'ai'ai 'o e ngaue 'ata ki tu'a, taliui ki he fatongia, ngaue faitotonu 'a e kau ngaue fakapule'anga, lolotonga 'a e ngaue ki hono fakaivia 'a e va fengaue'aki fakavaha'apule'anga kae pehe ki he fengaue'aki mo e kakai.

1.4. Palani Fakalalakala fakafonua 'a Tonga (TSDF)/Ngaahi Taumu'a Fakalalakala 'oku tu'ulua (SDGs)/Palani fakalalakala fakafeitu'u

Ko e ngaue mahu'inga 'a e ACC ko hono fakapapau'i 'a e 'ata ki tu'a e ngaue, taliui ki he fatongia mo faitotonu e ngaue 'i he ngaahi fa'unga fakapule'anga. 'Oku ha 'i he vahe koeni 'a e fehokotaki 'a e Palani fakalalakala fakafonua 'a Tonga (TSDF) 2015 – 2025 mo e ngaahi taumu'a fakalalakala 'oku tu'ulua pea mo e ngaahi palani ngaue fakafeitu'u ke tau'i 'a e ta'efaitotonu.

Palani Fakalalakala fakafonua 'a Tonga (TSDF) mo e Anti-Corruption

'Oku fakamamafa'i 'ehe palani fakalalakala fakafonua 'a Tonga (TSDF) 2015-2025 'a e pule lelei, 'ata ki tu'a e ngaue, taliui ki he fatongia ko e ngaahi fakava'e ia kihe fakalalakala tu'ulua. 'Oku fakahaa'i 'ehe palani 'a e ngaahi 'elia mahu'inga 'oku 'aonga kiai 'a e ngaahi ngaue ki hono tau'i 'a e ta'efaitotonu:

1. **Pule Lelei:** Fakaivia 'a e pule e lao mo fakapapau'i ha pule'anga 'oku taliangi.
2. **Ngaahi sino ngaue fakapa'anga:** Faka'ai'ai ha sino ngaue fakapa'anga 'oku lava ke 'ata ki tu'a 'a e ngaahi fakamatala fakapa'anga kotoa pe.
3. **Ngaahi sino ngaue ki he kakai:** Fakaivia 'a e fakalalakala ki he ngaue fakaetangata mo e potupotu tatau e tangata mo fefine fakafou 'i he ngaahi ngaue 'oku 'ata ki tu'a mo taliui ki he fatongia.
4. **Ngaahi sino ngaue fakalao:** Fakapapau'i 'oku lelei, ola lelei mo 'ata ki tu'a 'a e ngaue ki tu'a ki he kakai.
5. **Ngaahi langa mo e tekinolosia:** Ngaue'aki e ngaahi tekinolosia ke fakalalakala 'a e ngaue 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia.
6. **Ngaahi koloa fakaenatula mo e 'Atakai:** Fakapapau'i 'oku tu'ulua hono tokangaekina e ngaahi naunau 'i he ngaahi ngaue 'oku 'ata ki tu'a.

Fenapasi mo e ngaahi taumu'a fakalalakala 'oku tu'ulua (SDGs)

'Oku fenapasi 'a e ngaue 'a e ACC mo e ngaahi poini lahi 'i he SDGs, 'o kau ai 'a e:

1. **Taumu'a 16:** Melino, Fakamaau lelei, mo e ngaahi sino ngaue fefeka: Faka'ai'ai ha sosaieti 'oku nofo melino, ma'u faingamalie kakai ki he pule lelei, mo fa'u ha ngaahi sino ngaue lelei mo mahino 'oku nau taliui ki honau fatongia.
2. **Taumu'a 17:** Fengaue'aki ki he ngaahi taumu'a: Fakaivia 'a e ngaahi ngaue ki hono fa'u mo fakaivia 'a e va fengaue'aki fakamamanilahi ki he fakalalakala tu'ulua.

Ngaahi palani ngaue fakafeitu'u

'Oku poupu'i 'a e ngaue 'a e ACC 'ehe ngaahi palani ngaue fakafeitu'u 'o kau kiai 'a e Halafononga Ha'amo'a pe koia 'iloa ko e "Samoa Pathway," 'aia 'oku ne fakamamafa'i ai 'a e:

1. **'Ekonomika tupulaki kaukatoa mo tu'ulua:** Fakapapau'i ha 'ekonomika 'oku tu'uma'u mo e fengaue'aki lelei mo e pule'anga pehe ki he ngaahi sekitoa taautaha.

2. **Feliuliaki 'o e 'ea mo e matu'uekina 'a e ngaahi uesia mei ha fakatamaki:**
Faka'ai'ai 'a e matu'uaki mo e tokangaekina ke tu'uloa 'a e ngaahi koloa fakaenatula.
3. **Pule Lelei mo Taliui ki he Fatongia:** Fakaivia 'a e 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia 'i he pule lelei.

Ngaahi taumu'a tu'uloa ma'ae ACC

1. *Fakaivia 'a e 'ata ki tu'a mo e taliui:*
 - Fakatupulaki mo fa'u e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaue ta'efaitotonu.
 - Fakahoko e ngaahi polokalama ako ki tu'a ke ako'i e kakai kihe ngaahi to'onga ta'efaitotonu.
2. *Fakaivia e ngahai sino ngaue mo e ngaahi tohi ngaue fakalao*
 - Fakalakalaka 'a e ivi malava fakatotolo mo fokotu'u 'a e ngaahi 'iuniti makehe.
 - Fakalahi 'a e ngaahi tohi ngaue fakalao ke poupou'i 'a e ngaue ki he to'onga ta'efaitotonu.
3. *Fakalahi 'a e 'ilo e kakai:*
 - Kamata'i ha ngaahi polokalama ako pea fengaue'aki mo e ngaahi kautaha mitia mo e 'u kautaha sosaieti sivile.
4. *Fakalelei'i 'a e Fakatotolo mo e Talatalaaki:*
 - Fakahoko e ngaahi ako mo fakanaunau 'a e kau fakatotolo mo e kau talatalaaki.
 - Fakapapau'i 'oku fakahoko 'i he taimi pea ola lelei 'a e hopo'i 'o e ngaahi launga.
5. *Fakalelei e fengaue'aki fakavaha'apule'anga:*
 - Fengaue'aki mo e ngaahi kautaha fakavaha'apule'anga pea kau atu ki he ngaahi polokalama 'i tu'apule'anga ki hono tau'i 'o e ta'efaitotonu.

Palani ke Fakahoko

1. Ta'u 1: Fakatupulaki e ngaahi tu'utu'uni ngaue, fakahoko e ngaahi kemipeini mo e ngaahi 'iuniti.
2. Ta'u 2: Fakaivia e ngaahi tohingaue, fakalahi e tafa'aki tokangaekina e kau ngaue, mo kamata e ngaahi fengaue'aki.
3. Ta'u 3: Sivilivi'i mo vakai'i e ngaahi palani, fakalahi e ngaahi kemipeini, fakalotoloto e fengaue'aki.

Muimui'i mo Sivilivi'i

1. *Me'afua 'o e Faifatongia (KPIs):*
 - Lahi 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue ne fa'u ki he to'onga ta'efaitotonu.
 - A'u lelei 'a e ngaahi polokalama ako ki tu'a ki he kakai tonu.
 - Lelei e ngaahi hopo mo e fakatotolo.
 - Fakalelei 'i he ngaahi tohi ngaue fakalao.
 - Me'afua ki he fengaue'aki fakavaha'apule'anga.
2. *Tanaki Fakamatala mo e Lipooti:*
 - Tanaki faka'aho mo 'analaiso 'a e ola e ngaahi fakamatala.
 - Lipooti 'a e ola ki he ngaahi kupu fekau'aki mo e ngaahi liliu

1.4.1. Ngaahi Uesia mo e ngaahi ola 'o e Palani Fakalalakala 'a Tonga (TSDF) mo e ngaahi taumu'a fakalalakala 'oku tu'ulua (SDGs) poupu'i 'ehe ngaahi potungaue

Ko e ola 'o e Anti-Corruption Commissioner (ACC) 'oku fa'u kene poupu'i 'a e ngaahi taumu'a fakalalakala 'oku tu'ulua (TSDF) 2015-2025 mo e ngaahi taumu'a fakalalakala 'oku tu'ulua (SDGs). 'Oku fakamatala'i 'ehe vahe koeni 'a e founa 'oku fenapasi ai 'a e ngaahi ola koeni mo tanaki atu ki he ola, taumu'a mo e taketi 'a e TSDF mo e SDG.

Ola e TSDF poupu'i 'ehe ngaahi ola 'o e ACC

1. Pule Lelei (Ola Fakafonua D):

- Fakaivia e pule 'a e lao: Ko e ngaue 'a e ACC ki hono fakatoto'i mo hopo'i 'a e ngaahi launga 'oku fakapapu'i mai ai 'oku potupotu tatau pe hono ngaue'aki 'a e lao pea palanisi pe, mo poupu ki he pule 'a e lao.
- Pule'anga taliangi: 'I hono faka'ai'ai 'a e 'ata ki tu'a mo e taliui, 'oku hoko ai 'a e ACC koha feitu'u 'oku nau fa'u ha pule'anga falala'anga mo taliangi.

2. Ngaahi sino ngaue fakapa'anga (Ola Fakafonua A):

- 'Ilo lahi fekau'aki mo e tu'unga e 'ekonomika: Ngaahi naunau pa'anga 'ata ki tu'a mo e ngaahi ngaue ki he to'onga ta'efaitotonu 'oku ne ohi ha 'ataki fakapa'anga 'oku fakapatonu mo e tupulaki mo e 'ilo me'a fo'ou.
- Hoa ngaue pule'anga mo taa'utaha: Fakapapu'i 'oku hao e ngaahi hoa ngaue fakapule'anga mo taa'utaha mei he ngaahi ngaue ta'efaitotonu 'oku ne ma'u e falala e kakai mo faka'ai'ai kenau fakahoko mai 'enau launga.

3. Ngaahi ngaue'anga fakapatonu ki he kakai (Ola Fakafonua C):

- Fakalalakala fakaetangata mo e potupotu tatau 'a fefine mo tangata: 'Oku fakapapu'i 'ehe ngaahi ngaue 'a e ACC 'oku vahevahe tatau 'a e ngaahi naunau, poupu ki he ngaahi polokalama ma'ae kakai tatau pe ki he kakai tangata mo e kakai fefine.
- Fakamalohia e ngaahi tukui kolo: 'I hono fakasi'isi'i 'a e ta'efaitotonu, 'oku tokoni 'a e ACC ke fakapapu'i 'oku ola lelei 'a e fa'u 'o e ngaahi polokalama fakalalakala ma'ae ngaahi tukui kolo.

4. Ngaahi langa mo e Tekinolosia (Ola Fakafonua E):

- Ngaue'aki 'o e Tekinolosia: 'Oku ngaue'aki 'ehe ACC 'a e tekinolosia fakaeonopooni ke fakalelei 'aki 'a e ngaue 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia, 'o kau kiai 'a e ngaahi polokalama fakakomipiuta kihe ma'u fakamatala pehe ki he ngaahi naunau tekinolosia ki hono 'analaiso 'o e ngaahi fakamatala.
- Ngaahi polokalama ngaue langa: Fakapapu'i ko e ngaahi polokalama ngaue langa kotoa pe 'oku hao mei ha to'onga ta'efaitotonu 'aia 'oku tokoni ki he ola lelei hono fakakakato mo tokangaekina 'a e ngaahi polokalama ngaue ni.

5. *Ngaahi koloa fakaenatula mo e 'ataakai (Ola Fakafonua F):*

- Tokangaekina Tu'ulua: 'Oku fakapapau'i mei he ngaahi ngaue 'a e 'ofisi 'o e ACC ko hono tokangaekina 'o e koloa fakaenatula 'oku ngaue'aki fakapotopoto pea ko e ngaahi monu'ia 'oku ma'u mei ai 'oku vahevahe tatau.

Taumu'a fakalakalaka 'oku tu'ulua mo e ngaahi taketi poupu'i 'ehe ola 'o e ACC

1. *Taumu'a 16: Melino, Fakamaau, mo e ngaahi sino ngaue fefeka:*

- Taketi 16.5: Ke holoki hifo 'a e to'onga ta'efaitotonu mo e totongi fufu 'i he fa'ahinga tapa pe.
 - Ola e ACCC: Ko e fakatoto'i mo hopo'i 'a e ngaahi launga ki he to'onga ta'efaitotonu 'oku kaunga fakahangatonu ki hono holoki 'a e to'onga ta'efaitotonu mo e totongi fufu.
- Taketi 16.6: Fakatupulaki ha ngaahi sino ngaue 'oku ola lelei, taliui, mo 'ata ki tu'a 'enau ngaue 'i he levolo kotoa.
 - Ola e ACC: Faka'ai'ai 'a e 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia 'i he ngaahi ngaue'anga fakapule'anga ke poupu'i 'a e fakalakalaka 'a e ngaahi fa'unga ngaue fakapule'anga.
- Taketi 16.10: Fakapapau'i 'a e ma'u faingamalie 'a e kakai ki he fakamatala mo malu'i 'a e tau'atina e ngaahi fakamatala.
 - Ola e ACC: Fakapapau'i mei he ngaahi ako mo e kemipeini ki tu'a 'oku ma'u fakamatala 'a e tangata'i fonua kotoa ki he fakamatala mo fakapapau'i 'oku taliui 'a e ngaahi sino ngaue ki honau fatongia.

2. *Taumu'a 17: Fengaue'aki ki he ngaahi taumu'a:*

- Taketi 17.1: Fakaivia e ngaahi naunau fakalotofonua, 'o fakafou 'i he poupu fakavaha'apule'anga ki he ngaahi fonua kei langalanga hake, ke fakalelei'i 'a e ivi malava fakalotofonua ki he tukuhau mo e ngaahi tanaki pa'anga tukuhau kehe pe.
 - Ola e ACC: 'I hono holoki 'a e to'onga ta'efaitotonu, 'oku tokoni 'a e ACC ki hono fakalelei'i 'a e ola lelei 'oku ma'u mei hono tanaki 'o e pa'anga tukuhau.
- Taketi 17.14: Fakaivia 'a e tu'utu'uni ngaue ki ha fakalakalaka tu'ulua.
 - Ola e ACC: Ko hono fakapapau'i 'oku 'i loto e ngaahi ngaue 'a e ACC 'i he ngaahi tu'utu'uni ngaue 'oku tokoni ia ki hono fakaivia 'a e tu'utu'uni ngaue fakalukufua mo 'ene ola lelei.

Fa'u mo Muimui'i

Ko e ngaahi ola 'a e ACC 'oku fa'u 'o fakafou 'i he palani tu'ulua 'oku kau kiai 'a e tu'utu'uni ngaue 'oku fakalakalaka, fakahoko e ngaahi polokalama kemipeini ki tu'a, fakaivia 'a e ngaahi sino ngaue fakalao mo ohi 'a e fengaue'aki fakavaha'apule'anga. Ko hono muimui'i mo e sivilivi'i 'oku fakahoko 'o fakafou 'i he ngaahi me'afua 'o e faifatongia (KPI) 'o kau kiai 'a e lahi 'o e ngaahi launga kuo fakatoto'i, ko e lahi e ngaahi polokalama ako kuo fakahoko, mo e ngaahi fakalelei ki he ngaahi sino ngaue fakalao.

'I he fehokotaki 'a e ola mo e ngaahi ola 'o e palani fakalakalaka fakafonua 'a Tonga pehe ki he taumu'a fakalakalaka 'oku tu'ulua, 'oku kaunga tonu ai 'a e ACC ki he taumu'a fakalukufua 'o e

fakalakalaka tu'uloa mo e mo'ui 'oku lelei ange ki he kakai Tonga kotoa pe. 'Oku hoko 'a e founa koeni ke fakapapau'i 'oku 'ikai ngata pe 'i he ola lelei 'a e ngaahi ngaue 'oku fakahoko 'ehe ACC ka 'oku ne toe poupou'i foki 'a e fakalakalaka fakalukufua 'a e fonua.

Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

1. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

2. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

3. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

4. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

5. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

6. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

7. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

8. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

9. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

10. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

11. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

12. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

13. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

14. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

15. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

16. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

17. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

18. Tamua 'e fakalakalaka 'oku tu'uloa mo e ngaahi fakapapau'i 'oku 'a e ACC.

1.1.1. Ngaahi ngaue fakamu'omu'a 'a e Pule'anga (GPA), Palani fakasekitoa, fakalakalaka fakafeitu'u & tukui kolo

GPA, Palani fakasekitoa, Fakalakalaka fakafeitu'u & tukui kolo ma'ae ACC, kae tafataha 'i he ola fakafonua D: Lelei

Taketi e GPA	Ola	'Ekitiviti/Polokalama ngaue /Polokalmaa	2022/23 (taketi)	2023/24 (taketi)	2024/25 (taketi)
Ola Fakafonua D: Pule Lelei mo e Fakaivia 'a e Pule e Lao	Fakaivia 'a e pule e lao mo fakapapau'i ha pule'anga 'oku taliangi	- Fakalakalaka mo fa'u 'a e ngaahi tu'utu'uni ngaue - Fakahoko e ngaahi ako ki tu'a - Fakaivia ngaahi sino ngaue fakalao	Fokotu'u tu'utu'uni ngaue Kamata'i e ngaahi polokalama kemipeini	Fakalahi kemipeini ki tu'a Fakalahi sino ngaue fakalao	A'usia e holo 'i he ngahai Fa'u kakato ngaahi tohi ngaue fakalao
	Faka'ai'ai 'a e 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia	- Fa'u ha ngaahi ngaue 'ata ki tu'a - Muimui'i mo siviliv'i 'a e ngaahi fakahoko fatongia pule'anga - Fakahoko e polokalama ako ma'ae kau 'ofisiala pule'anga	Kamata'i e ngaahi ngaue 'ata ki tu'a Fokotu'u e ngaahi polokalama siviliv'i	Fakalahi polokalama siviliv'i Fakalahi polokalama ako	A'usia e 'ata ki tu'a kakato 'a e ngaahi ngaue pule'anga Fakapapau'i 'a e taliui
	Fakalelei'i 'a e fakatotolo mo e hopo'i 'a e ngaahi launga	- Fakahoko e ako mo e fakanaunau 'o e kau fakatotolo - Fokotu'u ngaahi 'iuniti makehe - Fakaivia founa talatalaaki	Ako'i kau fakatotolo Fokotu'u 'iuniti makehe	Fakalahi 'iuniti makehe Fakalelei'i founa talatalaaki	A'usia hopo mo e fakatotolo ola lelei Kakato kau ngaue 'i he ngaahi 'iuniti makehe
	Ohi e fengau'e'aki fakavaha'apule'anga	- Fengau'e'aki mo e ngaahi kautaha fakavaha'apule'anga - Kau atu ki he ngaahi polokalama fakamamani ki he tau'i e ta'efaitotonu - Fakaivia e fengau'e'aki	Fokotu'u fengau'e'aki fakavaha'apule'anga Kau atu ki he ngaahi fakataha fakamamani	Fakalahi kautaha fakavaha'apule'anga fengau'e'aki moia Fakalahi kau atu ki he polokalama fakamamani	A'usia fengau'e'aki lelei Kau katoa fakataha fakamamani

Taketi e GPA	Ola	‘Ekitiviti/Polokalama ngaue /Polokalmaa	2022/23 (taketi)	2023/24 (taketi)	2024/25 (taketi)
Palani fakasekitoa	Sekitoa Mo’ui	Muimui’i e vahe’i mo e ngaue’aki ‘o e pa’anga ki he mo’ui	Fakapapau’i e fa’u ngaahi polokalama mo’ui ola lelei	Fakaivia ngaahi polokalama muimui’i	A’usia ‘ata ki tu’a kakao ‘i he pa’anga ngaue’aki ki he mo’ui
	Fefakatau’aki mo e Fakalalaka Fakalaka’ekonomika	Faka’ai’ai e ‘atakal hao mei he ta’efaitotonu	Faka’ai’ai e ‘invesimeni mo e fefakatau’aki	Fakalahi tu’unga pisinisi	A’usia ‘ata ki tu’a kakato ‘i he ngaue fefakatau’aki
	Sekitoa Ako	Muimui’i e vahe’i mo e ngaue’aki ‘o e pa’anga ki he ako	Fakapapau’i ola lelei polokalama ako ‘oku fa’u	Fakalahi polokalama sivilisivi’i	A’usia ‘ata ki tu’a kakato ‘i he pa’anga ki he ako
Fakalalaka fakafeitu’u mo tukui kolo	Fakalalaka tukui kolo	Muimui’i e vahe’i pa’anga ki he ngaue fakalalaka e tukui kolo	Fakapapau’i ola lelei fa’u polokalama tukui kolo	Fakaivia polokalama muimui’i	A’usia ‘ata ki tu’a kakato ‘i he pa’anga tukui kolo
	Fakalalaka fakafeitu’u	Muimui’i e vahe’i mo e ngaue’aki pa’anga fakalalaka fakafeitu’u	Fakapapau’i ola lelei fa’u polokalama fakafeitu’u	Fakaivia polokalama muimui’i	A’usia ‘ata ki tu’a kakato ‘i he pa’anga fakafeitu’u

1.1.2. Ngaahi palani fakasekitoa, fakalakalaka fakafeitu'u & tukui kolo

Ko e ngaue mahu'inga fakahoko 'ehe ACC ki hono poupou'i 'a e ngaahi taumu'a fakamu'omu'a 'i he palani sekitoa lolotonga, palani ki he tukui motu, palani ki he tukui kolo mo e ngaahi lipooti fakavahenga. Ko e fakamatala nounou eni fekau'aki mo e founa e kaunga e ngaahi ola 'a e ACC ki he ngaahi fakamu'omu'a koeni:

Palani fakasekitoa

1. Sekitoa Mo'ui:

- Tokoni: 'Oku fakapapau'i 'ehe ACC ko e pa'anga 'oku vahe'i ki he ngaahi ngaue 'a e sekitoa mo'ui 'oku ngaue'aki lelei mo 'ata ki tu'a, 'o holoki ai ha faingamalie ki ha ngaue ta'efaitotonu pe ngaue hala 'aki 'a e pa'anga.
- Ola: Muimui'i e pa'anga 'oku vahe'i ki he mo'ui, fakahoko e 'aotita, mo fakapapau'i 'oku fenapasi pe mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue 'a e ACC.
- 'Ekitiviti/Polokalama Ngaue/Polokalama: 'Atita faka'aho e ngaahi fakamole ki he sekitoa mo'ui, polokalama kemipeni ki tu'a fekau'aki mo e mahu'inga 'a e 'ata ki tu'a 'i he sekitoa mo'ui, mo e ngaahi polokalama ako ma'ae kau 'ofisa mo'ui ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.

2. Fefakatau'aki mo e Langa fakalakalaka faka'ekonomika:

- Tokoni: 'I hono faka'ai'ai ha 'ataakai 'oku hao mei he ngaue ta'efaitotonu, 'oku tokoni 'a e ACC ki hono fa'u ha tu'unga pisinisi tene tohoaki'i mai 'a e kau 'inivesimeni mo faka'ai'ai 'a e fefakatau'aki.
- Ola: Fa'u e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ta'efaitotonu, muimui'i 'a e pa'anga felave'i mo e fefakatau'aki mo fakapapau'i ha tu'unga pisinisi 'oku 'ata ki tu'a.
- 'Ekitiviti/Polokalama ngaue/Polokalama: Fakahoko e 'atita 'o e ngaahi fakamole fakafekatau'aki, polokalama kemipeini ki he mahu'inga 'o e 'ata ki tu'a 'i he fefakatau'aki, mo e ngaahi polokalama ako ma'ae kau 'ofisa fefakatau'aki ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.

3. Sekitoa Ako:

- Tanaki: 'Oku fakapapau'i 'ehe ACC 'oku ngaue'aki lelei 'a e pa'anga ki he sekitoa ako, 'aia 'oku poupou'i ai 'a e fakahoko 'a e ako 'oku lelei.
- Ola: Muimui'i hono vahe'i mo e ngaue'aki 'o e pa'anga ki he sekitoa ako, fakahoko e ngaahi 'atita, mo fakapapau'i 'oku faipau mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he faitotonu.
- 'Ekitiviti/Polokalama ngaue/Polokalama: 'Atita faka'aho 'a e ngaahi fakamole ki he sekitoa ako, polokalama kemipeini ki he mahu'inga 'o e 'ata ki tu'a 'i he ako, mo e ngaahi polokalama ako ma'ae kau 'ofisa ako ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.

Ngaahi Palani ki he Tukui Motu

1. Palani fakalakalaka ki he tukui motu:

- Tokoni: 'Oku fakapapau'i 'ehe ACC ko e pa'anga 'oku vahe'i ki he ngaahi ngaue ki he tukui motu 'oku ngaue'aki lelei mo 'ata ki tu'a, 'o holoki ai ha faingamalie ki ha ngaue ta'efaitotonu pe ngaue hala 'aki 'a e pa'anga.
- Ola: Muimui'i e pa'anga 'oku vahe'i ki he fakalakalaka e tukui motu, fakahoko e 'aotita, mo fakapapau'i 'oku fenapasi pe mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue 'a e ACC.
- 'Ekitiviti/Polokalama ngaue/Polokalama: 'Atita faka'aho 'a e ngaahi fakamole ki he sekitoa ako, polokalama kemipeini ki he mahu'inga 'o e 'ata ki tu'a 'i he ako, mo e ngaahi polokalama ako ma'ae kau 'ofisa ki he tukui motu ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.

Ngaahi Palani ki he tukui kolo

1. Ngaahi Palani ki he tukui kolo:

- Tanaki: 'Oku fakapapau'i 'ehe ACC 'oku ngaue'aki lelei 'a e pa'anga ki he tukui kolo, 'aia 'oku poupou'i ai 'a e fakalakalaka 'a e ngaue ki he tukui kolo.
- Ola: Muimui'i hono vahe'i mo e ngaue'aki 'o e pa'anga ki he tukui kolo, fakahoko e ngaahi 'atita, mo fakapapau'i 'oku faipau mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he faitotonu.
- 'Ekitiviti/Polokalama ngaue/Polokalama: 'Atita faka'aho 'a e ngaahi fakamole ki he tukui kolo, polokalama kemipeini ki he mahu'inga 'o e 'ata ki tu'a 'i he ako, mo e ngaahi polokalama ako ma'ae kau 'ofisa ki he tukui motu ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.

Lipooti fakavahenga

1. Pa'anga fakalakalaka ki he vahenga:

- Tanaki: 'Oku fakapapau'i 'ehe ACC 'oku ngaue'aki lelei 'a e pa'anga fakalakalaka ki he vahenga, 'aia 'oku poupou'i ai 'a e fakalakalaka 'a e ngaue ki he tukui kolo.
- Ola: Muimui'i hono vahe'i mo e ngaue'aki 'o e pa'anga fakalakalaka ki he vahenga, fakahoko e ngaahi 'atita, mo fakapapau'i 'oku faipau mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he faitotonu.
- 'Ekitiviti/Polokalama ngaue/Polokalama: 'Atita faka'aho 'a e ngaahi fakamole ki he tukui kolo, polokalama kemipeini ki he mahu'inga 'o e 'ata ki tu'a 'i he ako, mo e ngaahi polokalama ako ma'ae kau 'ofisa ki he tukui motu ki he ngaahi ngaue ta'efaitotonu.

'I he fehokotaki 'a e ngaahi ola mo e ngaahi taumu'a 'oku fakamu'omu'a 'i he palani fakasekitoa, palani ki he ngaahi tukui motu, palani ki he ngaahi tukui kolo, mo e ngaahi lipooti fakavahenga, 'oku kaunga tonu 'a e ACC ki he fakalakalaka tu'uloa fakalukufua mo e mo'ui 'oku fakalakalaka ma'ae Tonga kotoa. 'Oku hanga 'ehe founga koeni 'o fakapapau'i 'oku 'ikai ngata pe 'i he ola lelei 'a e ngaahi ngaue 'oku fakahoko 'ehe ACC ka 'oku ne toe poupou'i foki 'a e fakalakalaka fakalukufua 'a e fonua.

2. Kongokonga lalahi ‘a e ngaue fakahoko ‘ehe ‘ofisi ‘o e ACC

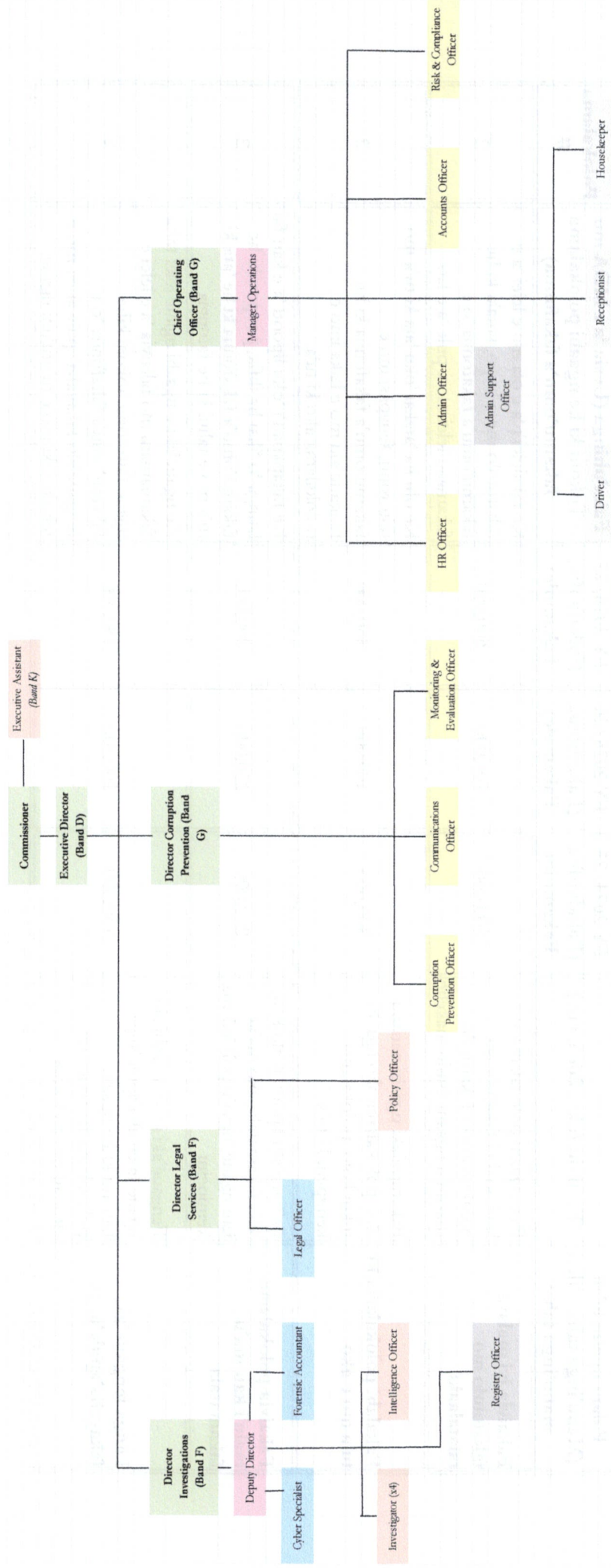
2.1. Ola ACC ‘i he vahe fakavahe, Polokalama Si’i mo e Polokalama

Polokalama	Ola e Ngaahi Potungaue	‘Ekitiviti/Founga	Va’a
Polokalama 1: Ngaue fakataki mo e kau taki ngaue	Ngaue fakataki lelei mo e fakahoko he kau taki ngaue ‘a e ngaahi palani ngaue ma’ae ngaue ta’efaitotonu	- Fakatupulaki mo fa’u ngaahi tu’utu’uni ngaue - Fakahoko kemipeini ki tu’a - Fakaivia tohi ngaue fakalao	Va’a Lao Va’a Ngaue ki tu’a
Polokalama 2: Fakatotolo mo e Talatalaaki Investigations and Prosecutions	Ola lelei ngaahi hopo mo e fakatotolo ki he ngaahi launga	- Fakanaunau mo ako’i kau fakatotolo - Fokotu’u ‘iuniti makehe - Fakalahi founga talatalaaki	Va’a Fakatotolo Va’a Lao
Polokalama 3: Polokalama Ako ki Tu’a	Fakalahi ngaahi polokalama ako ki tu’a ki he ngaahi ngaue ta’efaitotonu	- Fakahoko polokalama ako ki tu’a - Fengauc’aki mo e ngaahi kautaha mitia mo e kautaha sosaicti sivile - Fakatupulaki ngaahi naunau ako	Va’a Ngaue ki tu’a

Polokalama	Ola e Ngaahi Potungaue	'Ekitiviti/Founga	Va'a
Polokalama 4: Fengaue'aki Fakavaha'apule'anga mo e hoa ngaue	Fakaivia e fengaue'aki fakavaha'apule'anga mo e hoa ngaue 'i he ngaahi ngaue ta'efaitotonu	- Fengaue'aki mo e ngaahi kautaha fakavaha'apule'anga - Kau atu ki he ngaahi polokalama fakamamani - Fakaivia 'a e fengaue'aki mo e ngaahi sino ngaue fakavaha'apule'anga	Va'a ngaue fakataki mo e kau taki ngaue
Polokalama 5: Muimui'i mo sivilivii	Ola lelei hono muimui'i mo sivilivii 'a e ngaahi ngaue ta'efaitotonu	- Fa'u e ngaahi palani ngaue 'ata ki tu'a - Muimui'i mo sivilivii fua fatongia e pule'anga - Fakahoko 'atita faka'aho mo e sivilivii	Va'a Ngaue ki tu'a Va'a faipau

2.2. Fa'unga fakangaue 'a e ACC

Organisational Structure
FY2025/2026

2.3. Palani fakalelei ngaue lalahi 'a e 'ofisi 'o e ACC

Palani ngaue fo'ou (Mahu'inga taha – 'ikai mahu'inga taha)	'Ektiviti (ako, fale'i, etc.)	FY 2024/25 (Fakafuofua Fakamole)	FY 2025/26 (Fakafuofua Fakamole)	FY 2026/27 (Fakafuofua Fakamole)	Faka'uhinga (Uesia 'a e MDA mo e Tokoni ki he ngaahi polokalama fakamu'omu'a fakafonua)	Polokalama #
Fakaivia ivi malava fakatotolo mo talatalaaki	Fa'u ngaahi polokalama ako lelei, malu'i fakapa'anga ngaahi naunau fakatotolo, fokotu'u ngaahi 'uniti makehe	500,000	700,000	600,000	Ke fakalelei 'a e ola mo e lelei 'a e fakatotolo mo e hopo, tanaki ki he fakamu'omu'a fakafonua 'o e fakamaau lelei mo e pule 'a e lao	2
Fakalahi polokalama ki tu'a mo e ako	Fakatupulaki ngaahi nauanu ako, polokalama ako ngaahi tukui kolo, polokalama kemipeni ki tu'a	300,000	400,000	350,000	Ke ohi ha 'ataki 'oku 'ata ki tu'a mo faitotonu, fenapasi mo e fakamu'omu'a fakafonua ki he fengaue'aki mo e kaka imo e polokalama ako ki tu'a	2
Fakaivia polokalama malu'i kau ma'u fakamatala	Fa'u ngaahi lipooti malu ki he 'elia fakamatala, ako ma'ae kau ngaue, ngaahi polokalama kemipeini	200,000	250,000	200,000	Ke fakapapau'i 'oku lipooti 'a e kau fai launga 'o 'ikai ha ilifia, poupuu ki he fakamu'omu'a fakafonua ki he 'ata ki tu'a mo e taliui ki he fatongia	2
Langa fengaue'aki fakavaha'apule'anga	Fengaue'aki mo e ngaahi sino ngaue fakavaha'apule'anga kau atu ki he ngaahi polokalama fakamamani, aleapau mo ha fonua	150,000	200,000	180,000	Ke ngaue'aki e ngaahi ngaue lelei taha fakamamani mo fakaivia 'a e lelei e ngaue faitotonu, tokoni kihe fakamu'omu'a fakafonua 'o e fengaue'aki fakavaha'apule'anga mo e fehokotaki mo e tu'utu'uni ngaue.	2

3. Patiseti mo e kau ngaue 'a e 'ofisi 'o e ACC

Ke fakahoko 'a e ngaahi ola 'a e ngaahi Potungaue, va'a ngaue mo e kautaha (MDA) ki he tu'unga 'oku ha 'i he ngaahi kulupu ki he vahe/polokalama si'i 'i he patistei fakalukufua, to'oto'o konga lalahi 'i he Tepile 1 mo e kau ngaue, ko e fakamatala 'oku fien'au 'i he tepile 2. :

Tepile 1: Patiseti lolotonga, tupulaki mo e taha e ngaahi naunau (tokoni pa'anga mo e sieke) miliona)

Tepile 1: Patiseti Fakalulufua 'a e 'Ofisi ki honoFakafepaki'i 'o e Faihala

NGAAHI FAKAMOLE FAKAFA'AHINGA	2024/25	2025/26	2026/27	2027/28
Kaungaue Tu'uma'u (10xx)	0.64	0.91	0.91	0.91
Kaungaue Lau'aho (11xx)				
Fefononga'aki mo e Fetu'utaki (12xx)	0.03	0.14	0.14	0.14
Tauhi mo e Fakalelei Ngaue (13xx)	0.02	0.12	0.12	0.12
Totongi Koloa mo e Ngaue (14xx)	0.03	0.28	0.28	0.28
Ngaahi Tokoni (15xx)		0	0	0
Ngaahi Koloa (20xx)	0.15	0.25	0.25	0.25
Fakakatoa Pa'anga Ngaue	0.85	1.70	1.70	1.70
Tokoni Fakapatiseti				
Fakakatoa 'o e Tokoni Fakapatiseti	\$0.00	\$0.00	\$0.00	\$0.00
Fakakatoa 'o e Pa'anga Ngaue mo e Tokoni Fakapatiseti	0.85	1.70	1.70	1.70

Tepile 2: Kaungaue Fakakatoa mo e ngaahi Tu'unga

Tu'unga	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofu a	2027/28 fakafuofu ua
Kaungaue Tu'uma'u	290,000	290,000	290,000	290,000
'Ofisa Taki Ma'olunga (levolo 0 ki he 2)	1	1	1	1
Kaungaue Taukei (levolo 3 ki he 9)	1	5	5	5
Kaungaue kehe (levolo 9A ki he 14A)		1	1	1
Fakakatoa 'o e kaungaue tu'uma'u	2	7	7	7
Kaungaue lau'aho	23	23	23	23
Fakakatoa 'o e kaungaue	25	37	37	37
Fakakatoa 'o e Patiseti (\$m)		1,220,722	1,220,722	1,220,722
Kau ngaue 'oku fakapa'anga mei he Tokoni				

4. Polokalama mo e Va'a Ngaue 'a e Potungaue

4.1. Tataki mo e Tokangaekina 'o e Fakaboko Fatongia

Fekau'aki mo e CP fakamuimui	Hokohoko atu	Liliu si'isi'i	Liliu Lahi	Fo'ou
------------------------------	-----------------	----------------	------------	-------

Fakakatoa 'o e Pa'anga be Polokalama 1.1: Ofisi 'o e Komisiona ki he 'Ofisi ki hono Fakafepaki'i 'o e Faibala

Fakamatala	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofua	2027/28 fakafuofua
Pa'anga Ngaue Fakakatoa (\$m)	290,000	290,000	290,000	290,000
Kaungaue ma'olunga	1	1	1	1
Kaungaue taukei				
Kaungaue kehe				
Katoa 'o e Kaunga tu'uma'u	1	1	1	1
Kaungaue lau'aho				

Fakakatoa 'o e Pa'anga be Polokalama 1.2: Ofisi 'o e Talekita Pule

Fakamatala	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofua	2027/28 fakafuofua
Pa'anga Ngaue Fakakatoa (\$m)	\$66,000	\$66,000	\$66,000	\$66,000
Kaungaue ma'olunga				
Kaungaue taukei	1	1	1	1
Kaungaue kehe	1	1	1	1
Katoa 'o e Kaunga tu'uma'u	2	2	2	2
Kaungaue lau'aho	8	8	8	8

Fakakatoa 'o e Pa'anga be Polokalama 1.3: Ofisi 'o e Tokoni Pule

Fakamatala	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofua	2027/28 fakafuofua
Pa'anga Ngaue Fakakatoa (\$m)	\$242458	\$242458	\$242458	\$242458
Kaungaue ma'olunga				
Kaungaue taukei	3	3	3	3
Kaungaue kehe				
Katoa 'o e Kaunga tu'uma'u	3	3	3	3
Kaungaue lau'aho	6	6	6	6

4.2: Ngaahi Ngaue 'oku ne tali ha ngaahi me'a kuo hoko mo e ngaahi kupu ke pouponu

Fakakatoa 'o e Pa'anga be Polokalama 2.1: Ofisi Lao

Fakamatala	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofua	2027/28 fakafuofua
Pa'anga Ngaue Fakakatoa (\$m)	\$118,802	\$118,802	\$118,802	\$118,802
Kaungaue ma'olunga				
Kaungaue taukei				
Kaungaue kehe				
Katoa 'o e Kaunga tu'uma'u				
Kaungaue lau'aho	6	6	6	6

Fakakatoa 'o e Pa'anga be Polokalama 2.2: 'Ofisi Fakatotolo

Fakamatala	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofua	2027/28 fakafuofua
Pa'anga Ngaue Fakakatoa (\$m)	\$376,072	\$376,072	\$376,072	\$376,072
Kaungaue ma'olunga				
Kaungaue taukei	1	1	1	1
Kaungaue kehe	1	1	1	1
Katoa 'o e Kaunga tu'uma'u	2	2	2	2
Kaungaue lau'aho	8	8	8	8

Fakakatoa 'o e Pa'anga be Polokalama 2.3: 'Ofisi ke Malu'i e Ngaue hala

Fakamatala	2024/25 patiseti	2025/26 esitimeti	2026/27 fakafuofua	2027/28 fakafuofua
Pa'anga Ngaue Fakakatoa (\$m)	\$131,458	\$131,458	\$131,458	\$131,458
Kaungaue ma'olunga				
Kaungaue taukei				
Kaungaue kehe	1	1	1	1
Katoa 'o e Kaunga tu'uma'u	1	1	1	1
Kaungaue lau'aho	4	4	4	4

5. Fakamatala Fakalahi

5.1 Fakamatala Fakalahi 1: Fakaikiiki ki he ngaahi kupu fekau'aki

Makatu'unga 'i he Palani Fakalukufua 'a e ACC 2024-2029:

Tepile Fengaue'aki mo e kupu fekau'aki

Kupu Fekau'aki	Kasitoma 'a e ACC	Fakahoko ngaue ki he ACC	Hoa ngaue 'a e ACC	Vakai 'a e ACC	Ma'u mai pe 'oatu ki he ACC
Kapineti	Fale'i, Fokotu'u, Fakamatala	Tu'utu'uni	Ola ngaue 'a e Pule'anga	Aofangatuku	Fale'i, Fokotu'u, Fakamatala
Fale alea	Fale'i, Fokotu'u, Fakamatala	Tu'utu'uni, Lao		Aofangatuku	Fale'i, Fokotu'u, Fakamatala
MDAs	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Fakamatala	Fakamatala	Ola ngaue 'a e Pule'anga, Poupou 'a e TSDF	Vakai 'a e PMO, PSC – Tu'utu'uni, Ngaue	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Fakamatala
Ngaahi pisinisi 'a e Pule'anga	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Fakamatala	Fakamatala	Ola ngaue 'a e Pule'anga, Poupou 'a e TSDF		Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Fakamatala
Ngaahi pisinisi	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala	'Omi e ngaahi koloa fakakomesiale, ngaahi ngaue, totongi ki he ngaue	Poupou 'a e TSDF, Fakalakalaka faka'ekonomika	Muimui'i, Tangi	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala
Kautaha ta'efakapule'anga, ngaahi siasi	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala	Ngaahi Koloa, Ngaahi Sevesi, Totongi ki he ngaue, ngaahi totongi	Poupou 'a e TSDF, Ngaue kolo, Ako, Mo'ui	Muimui'i, Tangi	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala

Kupu Fekau'aki	Kasitoma 'a e ACC	Fakahoko ngaue ki he ACC	Hoa ngaue 'a e ACC	Vakai 'a e ACC	Ma'u mai pe 'oatu ki he ACC
Kakai Fakalukufua	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala	Ngaahi Koloa, Ngaahi Sevesi, Totongi ki he ngaue, ngaahi totongi	Poupou 'a e TSDF	Fili, Tangi	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala
Hoa ngaue fakalalakaka	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala	Tokoni fakalalakaka mo fale'i	Fakahoko ngaahi polokalama fakapa'anga	Vakai ki he ngaue'aki 'o e pa'anga fakalalakaka, ola e ngaue fakalukufua	Fale'i, Tataki, Fakahinohino, Ngaahi Sevesi, Fakamatala

5.2 Fakamatala Fakalahi 2: Taumu'a, Va'a 'o e Potungaue ki he MDA

Ko e mafai 'oku fokotu'u fakatatau ki he ngaahi lao, tu'utu'uni ngaue mo e ngaahi palani ko 'eni:

Tohi Fakamatala	Fakamatala
Konisitutone 'o Tonga	Ko e tefito'i lao eni 'oku fa'u mei ai 'a e ngaahi lao 'a e pule'anga mo ha ai 'a e totonu 'a e tangata'i fonua Tonga.
Lao 'a e Pule'anga	Ko e lao 'oku ha ai 'a e fa'unga mo e ngafa 'a e Pule'anga.
Lao ki hono Pule'i 'a e Pa'anga 'a e Pule'anga	Ko e lao ki hono tokangaekina 'a e pa'anga 'a e pule'anga, 'o fakapapai'i 'a e ngaue 'ata ki tu'a mo e taliui.
Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga	Ko e lao ki hono 'analaiso 'a e ngaahi ngaue ne fakahoko 'aki 'a e pa'anga 'a e Pule'anga.
Lao ki he Ngaue Fakapule'anga	Ko e lao ki hono siofi 'a e ngaue, 'ulungaanga mo e totonu 'a e kau ngaue fakapule'anga kotoa pe.
Lao ke fakahu atu 'a e pa'anga ki he ngaahi ngaue 'a e Pule'anga	Ko e lao ki hono fakamafai'i 'a e pa'anga 'oku fakamoleki 'ehe Pule'anga ki he ngaahi ngaue fakataumu'a kiai.
Lao ki he sino'i pa'anga malolo mei he ngaue	Ko e lao ki hono tokangaekina 'a e pa'anga malolo 'a e kau ngaue fakapule'anga.
Lao ki he pa'anga malolo mei he ngaue	Ko e lao ki hono pule'i 'a e fe'alu'aki 'a e vahenga ma'ulalo 'a e kau ngaue fakapule'anga.
Lao ki he ngaahi talasiti ngaue'ofa	Ko e lao ki hono pule'i mo tokangaekina 'a e ngaue'aki 'o e pa'anga talasiti 'a Tonga.
Lao ki he pa'anga ki he ngaahi me'a fakavavevave	Ko e lao ki hono pule'i 'a e pa'anga 'oku ngaue'aki ki he ngaahi me'a fakatu'upake.
Lao ki he Ma'u Mafai Vahenga	Ko e lao ki hono tokangaekina 'a e vahenga 'a e kau ngaue fakapule'anga.
Lao ki hono fakataha'i 'a e pa'anga vahenga malolo	Ko e lao ki hono fakataha'i 'a e pa'anga vahenga malolo ki he fo'i sino pe 'e taha.
Lao 'a Bretton Woods	Ko e lao ki he ngaahi aleapau felave'i mo e aleapau fakavaha'apule'anga ki he pa'anga.
Tu'utu'uni ki he ngaahi koloa 'a e pule'anga	Ko e tu'utu'uni ki he pule'i 'a e ngaahi koloa mo e ngaue 'a e pule'anga.
Ngaahi aleapau fakavaha'apule'anga	Ko e ngaahi aleapau mo e ngaahi sino ngaue fakavaha'apule'anga mo e ngaahi fonua felave'i mo e ngaue ki he tau'i 'a e faihala.
Palani Fakalakalaka fakafonua 'a Tonga hono ua	Ko e palani tefito 'oku ha ai 'a e ngaahi taumu'a fakalakalaka 'a Tonga.

Tohi Fakamatala	Fakamatala
Halafononga ki he tokangaekina 'a e ngaahi ngaue fakapa'anga 'a e Pule'anga	Ko e palani ki hono fokotu'u 'a e ngaahi fakalelei fiema'u ke fakalelei'i 'aki 'a hono pule'i 'a e pa'anga 'a e pule'anga.
Lao ki he Komisiona ki he Fakafepaki'i 'o e Ta'efaitotonu	Ko e lao ki hono fokotu'u 'a e 'ofisi 'o e Komisiona ki hono fakafepaki'i 'o e ta'efaitotonu, 'o ha ai 'enau ngaahi mafai, ngaue mo e fatongia.
Lao ki he ngaahi me'a fakapulipuli	Ko e lao ki hono malu'i 'a e ngaahi fakamatala fakapulipuli.
Lao ke malu'i e kakai 'oku ne tala faihala 'oku hoko 'i ha potungaue fakapule'anga	Ko e lao 'oku malava ke malu'i 'aki 'a e ni'ihii 'oku nau 'oatu ha fakamatala felave'i mo e kau ngaue fakapule'anga 'oku nau fai ha ngaue ta'efaitotonu.

5.3 Fakamatala Fakalahi 3: Fakaikiiki 'o e Fa'unga Pule Fakangaue

Organisational Structure
FY2025/2026

